İSTANBUL TİCARET
ÜNİVERSİTESİ

T.C.

İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

UYGULAMALI YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

MADDE BAĞIMLISI ÇOCUKLARIN TOPLUMA KAZANDIRILMASI ÇALIŞMALARINDA DAMGALANMA DURUMLARININ SOSYOLOJİK DEĞERLENDİRİLMESİ: ESENYURT ÖRNEĞİ

Yüksek Lisans Tezi

Songül DEMİREL

200015330

İstanbul, 2023

T.C.

İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

UYGULAMALI YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

MADDE BAĞIMLISI ÇOCUKLARIN TOPLUMA KAZANDIRILMASI ÇALIŞMALARINDA DAMGALANMA DURUMLARININ SOSYOLOJİK DEĞERLENDİRİLMESİ: ESENYURT ÖRNEĞİ

Yüksek Lisans Tezi

Songül DEMİREL

200015330

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Mustafa POYRAZ

İstanbul,2023

ÖZET

Madde bağımlılığı konusuna çocuğun çerçevesinden bakmayı amaçladığımız bu çalışmada, bağımlı çocuğun topluma yeniden kazandırılmasına yönelik gerçekleştirilen rehabilitasyon çalışmalarında yaşadığı toplumsal damgalamanın etkisi sosyolojinin damgalama teorisi kapsamında incelenmiştir. Çalışmamız bağımlılığın nedenlerinden çok bağımlılık sonrası yaşanan süreçler üzerine odaklanmıştır. Madde bağımlısı çocukların bağımlılık sonrası süreçte toplumla bütünleşerek sağlıklı şekilde toplumsal hayata dönmesinin önemi üzerine farkındalık sağlamak amaçlanmıştır. Bu kapsamda bağımlılık ve madde bağımlılığı, damgalama ve çocuk konuları ayrı bölümler halinde tartışılmıştır. Kuramsal ve kavramsal tartışmanın ardından çalışmanın saha kısmına geçilmiştir. Çalışmanın saha araştırması gerçekleştirilirken nitel araştırma yöntemlerinden fenomonolojik desenle çalışılmıştır. Esenyurt' ta yaşayan, çocuk yaşta madde bağımlısı olmuş şu an madde bağımlılığı süreci sona ermiş, düzenli hayatı olan 10 yetişkin birey ve aileleriyle birlikte toplam 28 kişi ile yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerde katılımcıların onayı alınarak ses kayıtları alınmış, ses kayıtları yazılı hale dönüştürülerek içerik analizi yöntemi ile veriler analiz edilmiştir. Gerçekleştirilen görüşmeler sonucunda katılımcıların madde kullanımlarının öğrenildiği andan itibaren sosyal damgalama yaşadıkları, çocuk yaşta uyuşturucu maddenin ne olduğu konusunda fikirleri yokken merak sonucu ve arkadaşlarına uyum sağlama sebepleriyle madde kullanmaya başladıkları öğrenilmiştir. Madde kullanmaya devam ederken damgalama yaşayana kadar eğitim hayatlarına devam ettikleri, damgalama yaşama korkusu ya da ilk yaşadıkları damgalama sürecinden sonra eğitim hayatlarını yarıda bıraktıkları öğrenilmiştir. Yaşadıkları damgalamanın tedavi olurken dahi devam etmesi, ailelerin ve çevrenin çocuklara güven duymaması, kişilerin tedavinin ardından yeniden bağımlılık döngüsüne girmesine sebep olmuştur. Şu an tedavi süreçleri sona ermiş katılımcıların, yeni hayatlarında damgalanma endişesi ile geçmişinden bahsetmekten çekindiği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Madde bağımlısı çocuk, damgalanması, topluma yeniden kazandırma, bağımlılık ve sosyoloji.

ABSTRACT

In this study, which we aim to look at the subject of substance addiction from the child's perspective, the effect of the social stigma experienced in the rehabilitation works carried out for the reintegration of the addicted child into the society has been examined within the scope of the stigmatization theory of sociology. Our study focused on the processes experienced after addiction rather than the causes of addiction. It is aimed to raise awareness on the importance of reintegrating with the society and returning to a healthy social life in the post-addiction process of substance addicted children. In this context, addiction and substance abuse, stigmatization and children are discussed in separate sections. After the theoretical and conceptual discussion, the field part of the study was started. While the field research of the study was carried out, phenomenological design, one of the qualitative research methods, was used. Semi-structured interviews were conducted with 10 people living in Esenyurt, who became addicted to drugs at a young age, and now have a regular life, and 28 people with their families. In the interviews, audio recordings were taken with the consent of the participants, the audio recordings were converted into written form and the data were analyzed with the content analysis method. As a result of the interviews, it was learned that the participants experienced social stigmatization from the moment they learned about their substance use, and when they had no idea what drugs were, they started using drugs because of curiosity and adaptation to their friends. It was learned that while continuing to use substances, they continued their education life until they experienced stigma, and they abandoned their education life after the fear of experiencing stigma or the first stigmatization process they experienced. The continuation of the stigma they experienced even during treatment, families and the environment's distrust of children caused people to re-enter the addiction cycle after treatment. It has been determined that the participants, whose treatment process has now ended, hesitate to talk about their past due to the fear of stigmatization in their new lives.

Keywords: Substance addicted child, stigma, social reintegration, addiction andsociology.

TEŞEKKÜR

"Madde Bağımlısı Çocukların Topluma Kazandırılması Çalışmalarında Damgalanma Durumlarının Sosyolojik Değerlendirilmesi: Esenyurt Örneği" isimli tez çalışmasını yürütürken bana destek olan başta kıymetli katılımcılar ve onlarla tanışmamı sağlayan Uzman Klinik Psikolog Cem HOCAOĞLU' na minnet borçluyum. Sahada aktif olarak çalışmama rağmen hayatımda daha önce madde bağımlılığından kurtulmuş kişilerle karşılaşmamıştım. Ben bağımlı çocukların hayatlarına sağlıklı şekilde devam etmelerini kendime dert edinmiştim ancak bunun nasıl yapılacağı hakkında benim de umudum kırılmıştı. Konuyu araştırırken işini yürekten yapan uzman arkadaşlar sayesinde ben de umutla doldum. Beni evinde ağırlayarak yüreklerini açan katılımcıların araştırmacı olarak bana kattığı çok şey oldu. Umarım onları layıkıyla ifade edebilmişimdir.

Ders döneminden itibaren tecrübeleri ile bize başarılı sosyolog olma yolunda izlenmesi gereken adımları her defasında aynı heyecanla anlatan, bizim de heyecanla mesleğimizi icra etmemize vesile olan danışman hocam Doç. Dr. Mustafa POYRAZ' a şükranlarımı sunuyorum. Tezimin fikir aşamasından son aşamasına kadar desteğini her daim hissettirmiş olması, zorlandığım zamanlarda güçlenerek devam etmemi sağladı.

Pandemi sürecinde çalışma sahamın daha zorlu hale gelmesi çalışmama odaklanmam konusunda zaman zaman zorluk yaşamama sebep oldu. O süreçlerde yüksek lisans yaparken tanıştığım sınıf arkadaşım Tuğba KOÇAK' ın bana destek olması çok kıymetliydi, tezimi bitirebilmiş olmamda bana gösterdiği dostluğun yeri benim için hep özel olacak.

Lisans mezuniyetimin üzerinden geçen yıllara rağmen içimdeki akademik çalışma arzusunu bilen kıymetli eşim Taha Yasin DEMİREL' in beni yüksek lisans yapmaya teşvik etmesi, ailemizle ilgili sorumlulukları bu süreçte tek başına yürütmek durumunda kalması, tez yazım aşamasında motivasyonumu ve dikkatimi artırmaya yönelik yaptığı her şey için kendisine sonsuz teşekkür ediyorum.

Songül DEMİREL

İstanbul,2023

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1.Katılımcıların Sosyo-Demografik Özellikleri

Tablo 2. Katılımcıların Uyuşturucu Kullanım Süreleri

Tablo 3. Katılımcıların madde kullanmaya kiminle başladıkları ve sebepleri

Tablo 4. Katılımcıların madde kullanırken eğitim hayatları

Tablo 5.Katılımcıların suça bulaşma durumları

Tablo 6. Katılımcıların madde kullandığı öğrenildikten sonra tedavi süreçleri

Tablo 7. Katılımcıların yeni tanıştığı kişilere geçmişten bahsetme durumları

KISALTMALAR

AMATEM:	Alkol ve Madde Bağımlılığı Tedavi Merkezi
BAHAR:	Bağımlı Hastalar için Rehabilitasyon
ÇEMATEM:	Çocuk Ergen Madde Bağımlılığı Tedavi Merkezi
DSM V:	Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve İstatistiksel El Kitabı
EMCDDA:	Avrupa Uyuşturucu Bağımlılığını İzleme Merkezi
EX-USER:	Bağımlı Danışman
SAMBA:	Sigara, Alkol, Madde Bağımlılığı Eğitim Programı
TBM:	Türkiye Bağımlılıkla Mücadele Modülü
UNODC:	Birleşmiş Milletler Uluslararası Uyuşturucu ve Suç Ofisi
UYUMA:	Uyuşturucuyla Mücadele Uygulaması

İÇİNDEKİLER

ÖZET iii

ABSTRACT iv

TEŞEKKÜR v

TABLOLAR LİSTESİ vi

KISALTMALAR vii

İÇİNDEKİLER viii

GİRİŞ 1

BİRİNCİ BÖLÜM

1.ARAŞTIRMA HAKKINDA 3

1.1.Araştırmacının Amacı 4

1.2.Araştırmanın Önemi 4

1.3.Araştırmanın Yöntemi 5

1.4.Araştırmanın Veri Toplama Yöntemi 6

1.5.Verilerin Analizi 6

1.6.Araştırmanın Çalışma Grubu 7

1.7.Araştırmanın Sahası 9

İKİNCİ BÖLÜM

2.MADDE BAĞIMLILIĞI 13

2.1.Bağımlılık ve Tarihsel Gelişimi 13

2.2. Bağımlılık İstatistikleri 15

2.3.Türkiye'de Madde Bağımlılığı ile Kurumsal Mücadele 17

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.DAMGALAMA 20

3.1. Damgalama ve Bağımlılık 20

3.2. Bağımlıların Damgalanması Hakkında Sahadan Örnekler 23

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4.ÇOCUK VE DAMGA 26

4.1. Çocuğa Bakış 26

4.2.Çocuğun Damgalanması 29

BEŞİNCİ BÖLÜM

5.MADDE BAĞIMLISI ÇOCUKLARIN TOPLUMA KAZANDIRILMASI ÇALIŞMALARINDA DAMGALANMA DURUMLARI (BULGULAR) 31

5.1.Nasıl Başladım? 31

5.2.Damgalanmadan Önce Sosyal Hayat 34

5.3.Öğrenilmeden Önce(Damga Yemeden) Bireysel Olarak Maddeyi Bırakma Girişimleri 37

5.4.Öğrenildikten Sonra Sosyal Hayat 39

5.5.Öğrenildikten Sonra Tedavi Süreçleri 45

5.6.Esenyurt'ta Yaşamak 49

5.7.Tedavi Olunan Merkez Hakkındaki Görüşler: Damgalama İle Mücadele! 51

5.8.Yeni Başlangıçlar ve Damgadan Kurtulma 55

5.9.Aile ve toplumdan beklentiler 58

SONUÇ 64

KAYNAKÇA 67

EKLER 73

GİRİŞ

Madde bağımlısı çocukların topluma kazandırılması çalışmalarında yaşadıkları damgalama sebebiyle iyileşme süreçlerinin sekteye uğrama durumları, tedavi sonrası karşılaştıkları olumsuz tutum ve davranışların tekrardan bağımlılık sürecine sürüklenmelerine sebep olup olmadığının araştırıldığı bu çalışmada madde bağımlılığı konusu "korunması gereken" çocuk bakış açısı ile araştırılmıştır. Toplumlar için çocukların sağlıklı yetişkinler olarak hayatlarını sürdürebilmeleri önemli bir konudur. Bu sebeple çocuk yaşta uyuşturucu maddenin ne olduğunu anlamadan uyuşturucu bağımlısı olan çocukların, kullandıkları uyuşturucu madde ile yalnız bırakılmaması gerektiği tezimizin varmak istediği ana sonuçtur.

Madde bağımlılığı konusunun son yıllarda tüm ülkeler için mücadele edilmesi gereken önemli bir konu haline geldiği bilinmektedir. Bu hassasiyetle son yıllarda madde bağımlılığı ve bağımlılık konusunun akademik çevrelerce de ilgiyle araştırıldığı, çok boyutlu çalışmaların yürütüldüğü görülmektedir. Gerçekleştirilen çalışmaların genelinin bağımlılık konusuna "hastalık" temelli yaklaştığı ve bu sebeple de bağımlılık konusunda gerçekleştirilen çalışmaların sağlık alanında yoğunlaştığı gözlenmektedir. Çalışmamızda gerçekleştirilen saha çalışmasının çıktıları ve gerçekleştirilen birçok araştırmanın sonucu göstermektedir ki bağımlılık konusu yalnızca tıbbi bakış açısı ile çözüme kavuşacak bir konu değildir. Tıbbi süreçlerini başarı ile tamamlayan fakat toplumsallaşma sürecinde sıkıntılar yaşadığı için yeniden bağımlı olan kişileri, tümüyle rehabilite edebilmek için konuya sosyal boyutu ile yaklaşmanın önemi ortadadır. Bu sebeple çocuğun madde bağımlılığı konusu sosyolojik kuramsal çerçevede tartışılmıştır.

Madde bağımlılığı alanında yapılan çalışmaların bağımlılığın sebepleri ve tedavisi üzerine odaklandığı, bu konu ile ilgili yapılan çalışmaların içeriğinde de uyuşturucu maddenin ne olduğu, çeşitleri, etkilerinin neler olduğu konularına çokça yer verildiği görüldüğünden çalışmada bu başlıklara yer vermenin anlamlı olmayacağı düşünülmüştür. Çalışmamızda madde bağımlısı çocukların bağımlılık sonrası süreçlerine odaklanılmış, kuramsal ve kavramsal çerçeve de bu kapsamda oluşturulmuştur.

Türkiye'nin en kalabalık ilçesi olan Esenyurt' ta gerçekleştirilen saha çalışmasında, çocuk yaşta bağımlı olmuş, bağımlılık süreci sona ermiş yaşları 19 ile 35 yaş arasında olan 10 yetişkin birey ve aileleri birlikte toplam 28 kişi ile derinlikli görüşmeler

gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler, kişilerin madde bağımlısı olduğunun toplum tarafından öğrenilmesinin ardından yaşadıkları süreçler üzerine yoğunlaşmıştır. Çocuk yaşta maruz kaldıkları damgalamanın hayatlarında neleri değiştirdiği, özellikle eğitim hayatına devam edememeleri durumunun katılımcılarda yarattığı üzüntü ve öfke halinin birer yetişkin olarak bile devam ettiği görülmüştür. Çalışmada, çocukluklarını ve yaşadıklarını anlatan katılımcıların doğrudan kendi ifadeleri kullanılarak madde bağımlısı çocuklara toplumun nasıl yaklaşması gerektiği konusunda farkındalık sağlanmaya çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1.ARAŞTIRMA HAKKINDA

2016 yılından itibaren sosyal hizmet sahasında sosyolog olarak görev yaparken çalışma sahasında karşılaştığım çocuk bağımlılar ve aileleri dikkatimi çeken konulardan olmuştur. Onlarla karşılaşmamız ya suça sürüklenen çocuğun mahkeme kararıyla takibinin yapılması yoluyla oluyordu ya da ailelerinin çocuklarını nasıl tedavi ettireceği, nereye başvuru yapacağı hakkında bilgi ve yönlendirme almak amacıyla bize başvurması yoluyla gerçekleşiyordu. Hakkında çocuk mahkemesi tarafından eğitim, danışmanlık ve sağlık tedbiri alınan çocukların danışmanlık tedbiri kararını sosyal hizmet merkezinde görev yapan meslek elemanları yürütmekte, çocuk ve ailesi ile düzenli görüşmeler yapılması gerekmektedir. Çocuğun eğitimine devam etmesi, sağlık takibinin önemi vb. konularda çocuğa ve aileye rehberlik yapılarak farkındalık sağlanması amaçlanmaktadır. Aynı zamanda çocuk ve ailenin sosyo-ekonomik durumuna da bakılarak aileye daha sağlıklı bir hayat sürdürebilmeleri için ilgili yönetmelik kapsamında ekonomik destekte bulunulmaktadır.

Sahada karşılaştığım çocuklar ve aileleri damgalama yaşadıktan sonra tarafımızla irtibata geçmiş oluyorlardı. Danışmanlık tedbiri kapsamında takip ettiğimiz çocuklar, kullandığı ya da sattığı uyuşturucu madde üzerinde iken ya da maddeye ulaşmak için yaptığı hırsızlık dolayısı ile kolluk kuvvetlerine yakalanan çocuk olduğu için Çocuk Koruma Kanunu kapsamında çocuğun yüksek yararı gözetilerek ceza yerine "tedbir" uygun görülen çocuklardan oluşuyordu. Kendileri ile iletişim kurmaya çalıştığımız dönemde çocukların madde kullanımına devam ettiği dönemler oluyordu. Çocuk, bağımlılığının ortaya çıkmasının ardından hırçınlaşıyor, ailesine ve ona yardım etmek istediğini söyleyen herkese karşı tavır almaya başlıyordu. Aile ile yapılan görüşmelerde çocukların okuldan atıldığı, hastaneye tedavi için gittiklerini ama test yapıp ilaç verip evlerine gönderildiklerini, yatılı tedavi için sıraya girdiklerini uygun zamanda dönüş yapılacağı bilgisini aldıkları ifade ediliyordu.

Bu süreçlere tanık olmak benim bu alanda neler yapabileceğim üzerine düşünmeme vesile oldu. Çünkü 13-14-15 yaşlarında olan bu çocukların tüm kurumlardan uzak durması, zamanla ailesinden de uzaklaşması gelecek için kaygılanmama neden oluyordu. Bu konu üzerine araştırma yapmaya başlayıp bağımlılık alanında çalışan uzmanlarla görüşmeler yaptım. Kamunun sunduğu hizmetleri araştırdım. Okuldan atılmamaları için neler

yapılması gerektiği ile ilgili okul rehber öğretmenleri, okul müdürleri ile görüşmeler gerçekleştirdim. Yaptığım görüşmelerin sonucunda bağımlılık danışmanları ile birlikte ortak kanaatimiz "çocuğun damgalanmadan" iyilik halini artırmaya yönelik çalışmaların sürdürülmesi gerektiği oldu.

Çocuğun damgalanmasının nasıl önüne geçileceği konusu üzerine düşünürken çocukların yaşadıkları süreçleri onların dilinden anlatmanın, onları damgalayan her kesim için farkındalık sağlayacağını düşündük. Yine bu hususta bağımlılık konusunda uzman olan klinik psikologlarla gerçekleştirdiğim görüşmeler sonucunda, madde kullanımı bulunan çocukla sağlıklı görüşme yürütemeyeceğimi, 18 yaşından küçük oldukları için etik sorunlarla karşılaşacağımı bu sebeple çocuk yaşta madde kullanımına başlamış, tedavi süreci tamamlanmış yetişkinlerle görüşmenin, çocukluk döneminde yaşadıklarını ifade etmesi açısından daha sağlıklı olacağı kanaatine ulaştık.

Çalışmanın bağımlı çocuklarla çalışan kamu çalışanlarına, bağımlı çocukla karşılaşan vatandaşlara, bağımlı çocuğu olan ailelere farkındalık sağlaması umuduyla…

1.1.Araştırmacının Amacı

Çalışmamızda, madde bağımlısı çocuğun topluma yeniden kazandırılması için yürütülen faaliyetlerde yaşadığı damgalama sebebiyle iyileşme sürecini tamamlayamadığı, bağımlılık döngüsüne yeniden girdiği konusuna dikkat çekilerek, çocuk bağımlıların damgalanmasının önüne geçilmesi amaçlanmaktadır.

1.2.Araştırmanın Önemi

Çocuk yaşta uyuşturucu madde kullanmaya başlayan kişilerin toplumsal hayattan kopmalarının engellenmesi üzerine yapılan çalışmada, bağımlılık konusuna çocuk perspektifinden yaklaşarak, bu alanda yürütülen çalışmaların çocuk bakış açısı ile de yürütülmesinin önemine değinilmiştir. Bağımlılık araştırmalarının büyük bir kısmında madde bağımlılığına başlama sebepleri üzerinde durulduğu, çocuk bağımlılar konusuna da bu bakış açısı ile yaklaşıldığı, akademik yazın incelemesinde gözlenmiştir. Bağımlılık sonrası süreç hakkında yürütülen çalışmaların da yetişkinlerin hayatı üzerine yoğunlaştığı gözlendiğinden, konuya çocuk açısından yaklaşmanın gerekliliği doğmuştur. Bağımlılık süreçleri sona ermiş katılımcılar, çocuk yaşta maruz kaldıkları damgalamaları ve bu damgaya karşı verdikleri mücadeleyi, şu an düzenli hayatlarına devam ederken bile

sürdürdüklerini ifade ederek bu konunun toplum için önemini kendi deneyimleri üzerinden bizlere anlatmışlardır.

1.3.Araştırmanın Yöntemi

Araştırma, nitel araştırma yöntemlerinden biri olan fenomonolojik desen geleneğiyle sürdürülmüştür. Nitel araştırmaların, araştırılan konu hakkında daha derinlikli bilgi sahibi olmamızı sağladığı, araştırmayı yapan araştırmacının katılımcıların öz deneyimlerini keşfetmesine olanak sağladığı bilinmektedir(Karataş,2015). İnsanlara ve duygularına somut maddelermiş gibi yaklaşarak tektipleştirici genel yasalara ulaşmaya çalışan tekniklerle yaklaşılamayacağını savunan araştırmacılar, her bir bireyin olaylara ve durumlara yüklediği anlamın nicel verilerle açıklamanın mümkün olmadığını savunmaktadırlar. Nitel araştırma yöntemlerinin insanı ve onun dünyasını anlamak açısından nicel araştırmadan daha işler olduğu düşünülmektedir(Özdemir,2010).

Nitel çalışmada, deneyimin önemine vurgu yapan fenomonolojik yöntemin fikir babası Husserl, araştırmacının araştırdığı durumla ilgili sezgilerine önem vermiştir. Araştırmacı aynı zamanda bir katılımcı olarak bulunduğu araştırma sahasında kendi deneyimlerini de araştırmanın içeriğine dâhil ederek araştıracağı konu ile ilgili ön yargılarından arınabileceğini düşünmektedir. Araştırmacının, araştırmaya başlarken genel yargılarla yaklaştığı durumların, birebir içine girmesiyle kişilerin öznel yaşantısının, genel yargılarla anlatılamayacağının farkına varacağını belirtmiştir(Lunenburg ve Irby,2008).

Bağımlılık geçmişi olan kişilerle evlerinde görüşme yapma fikri başlangıçta bizim de konuya önyargı ile yaklaşmamıza sebep olmuştur. Daha önceki görüşmelerde çoğunlukla madde kullanımı devam eden kişilerle kurumsal, yapılandırılmış bir ortamda görüştüğümüz için bu deneyimi biz de ilk kez tecrübe edecektik. Konumuz damgalama olduğu için bu ön yargıdan sıyrılıp katılımcıların kendilerini en rahat hissettiği ortamda görüşme yapılması araştırmanın geçerliliği için önemliydi. Katılımcıların aile hayatını görme imkânı bulduğumuz görüşmelerde Husserl'in ve diğer araştırmacıların ne demek istediğini deneyimleyerek görme şansımız oldu. Araştırılan konu hakkında tüm aile üyelerinin yaşadığı deneyimler farklıydı. Bu farklılığı kendisinden başka kimse onun kadar iyi ifade edemezdi. Bu deneyim bize daha geniş bir bakış açısı sunmuştur.

1.4.Araştırmanın Veri Toplama Yöntemi

Araştırmada veriler yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile toplanmıştır. Görüşme yaparak veri toplamak nitel araştırmalarda en çok başvurulan yöntemlerden biridir(Kümbetoğlu,2019). Yarı yapılandırılmış görüşme formatında, katılımcılarla hangi konular üzerine konuşulacağının sınırları belirlenmiştir. Açık uçlu sorulardan oluşan bu yöntemde sınırlar belirlense dahi görüşme esnasında soru eklenip soru çıkarılabilir. Yarı yapılandırılmış formatta mülakat kılavuzu araştırmanın sınırlarının sapmasını engellemek için hazırlanır(Yıldırım ve Şimşek,2005). Katılımcıya sorular anket uygulanıyormuş gibi sırayla sorulmaz. Bir sistem dâhilinde, açık uçlu sorulara verilen cevaplara göre şekillendirilerek sohbet eder gibi sorular yöneltilir(Böke,2009).

Veriler, katılımcıların imzalı onayı alınarak ses kaydı tutma şeklinde toplanmıştır. Katılımcılara; sosyo-demografik bilgiler, bağımlılık süreci, damgalama süreci ve katılımcıların önerilerin alındığı 4 bölüm 52 sorudan oluşan sorular yöneltilmiştir. Sorular oluşturulurken bağımlılık konusunda uzmanların görüşleri alınmıştır. Saha araştırmasına başlamadan önce görüşmelerin ortalama ne kadar sürebileceği tespit edilmeye çalışılmıştır. Katılımcılarla randevulaşırken görüşmenin amacı ve ne kadar süreceği hakkında bilgilendirme yapılmıştır. Katılımcıların evlerinde gerçekleştirilen görüşmeler toplam 10 aile ile her biri 1 saate yakın olmak üzere 547 dk. sürmüştür.

1.5.Verilerin Analizi

Katılımcılarla 547 dk. süren görüşmelerin önce deşifreleri yapılarak yazılı hale getirilmiştir. Deşifre işlemi sonrasında içerik analizi yapılan görüşmeler 9 temaya ayrılmıştır. Her temanın altında katılımcıların kendi ifadelerine yer verilerek okuyucuyla paylaşılmıştır. Bu temalar;

-Nasıl başladım?

-Damgalanmadan önce sosyal hayat

-Öğrenilmeden önce maddeyi bırakma girişimleri

-Öğrenildikten sonra sosyal hayat

-Öğrenildikten sonra tedavi süreçleri

-Esenyurt’ ta yaşamak

-Tedavi olunan merkez hakkındaki görüşler

-Yeni başlangıçlar ve damgadan kurtulma

-Aile ve toplumdan beklentiler şeklinde başlıklara ayrılmıştır.

Katılımcıların verdiği cevaplara göre ortak bulgular bir bütün halinde paylaşılmıştır. Katılımcılarla yapılan görüşmelerin bulguları bizim literatür taramasında da vurgulamak istediğimiz noktaların belli olmasını sağlamıştır. Bu sebeple çalışmanın literatür kısmında bağımlılık, damgalama ve çocuk kısımlarının ayrı bölümler halinde incelenerek konunun okuyucular tarafından daha kolay anlaşılır olacağı düşünülmüştür.

1.6.Araştırmanın Çalışma Grubu

Araştırmaya katılım sağlayan aileler seçilirken kriterli örneklem seçimi yöntemi uygulanmıştır. Çocuk yaşta madde kullanmaya başlamış, şu an tedavi süreci tamamlanmış, Esenyurt' ta yaşayan yetişkin bireyler araştırmamızın çalışma grubunu oluşturmaktadır. Araştırmanın kapsayıcılığı açısından farklı sosyo-ekonomik düzeyde yaşayan ailelerin olmasına özen gösterilmiştir.

Fenomonolojik desende ilerlediğimiz çalışmada, örneklem seçimi konusunda farklı görüşlerin olduğu bazı araştırmacıların sayısal sınırlar koyarken bazılarının ise sayılardan ziyade yapılan görüşmenin derinliğine vurgu yaptığı görülmektedir. Dukes(1984) katılımcı sayısının 3 kişi ile 10 kişi arasında olabileceğini, diğer araştırmacıların da çoğunlukla 10 kişi ile derin görüşmeler yaparak örneklem belirlediği tespit edilmiştir(Creswell,2016).Biz de bu bağlamda 10 kişi ve ailelerini araştırmamızın çalışma grubu yaparak toplamda 28 kişi ile çalışmamızı gerçekleştirdik. (Çalışmaya katılan kişilerin sosyo-demografik durumları ve bağımlılık süreçleri Tablo 1 ve Tablo 2'de paylaşılmıştır.)

Tablo 1.Katılımcıların Sosyo-Demografik Özellikleri

KOD ADI	YAŞ	CİNSİYET	EĞİTİM	MEDENİ DURUM	MESLEK
A	28	Erkek	Lise 2 terk	Bekâr	Kepçe operatörü
B	23	Erkek	Lise 1 terk	Bekâr	Babasının kırtasiyesinde
C	29	Erkek	Üniversite mezunu	Evli 1 çocuğu var	Lojistik firmasında uzman
D	31	Erkek	Lise mezunu	Bekâr	Şoför
E	29	Erkek	Üniversite terk	Evli 1 çocuk var	Depo şefi
F	25	Erkek	Lise 1 terk	Bekâr	Güvenlik görevlisi
H	19	Kadın	Ortaokul mezunu	Bekâr	Çalışmıyor
K	35	Erkek	Okuma yazması yok	Evli 4 çocuk sahibi	Tekstil işçisi
L	26	Kadın	Lise terk	Bekâr	Çalışmıyor
M	25	Erkek	Lise terk	Bekâr	Emlakçı

Araştırmaya katılım sağlayan bağımlı kişilerin 8'i erkek, 2'si kadından oluşmaktadır. Kadın ve erkek sayısı eşit tutmak istense de sahada çalışan uzmanlar kadın bağımlıların tedavi merkezlerine başvuru yapma oranlarının da düşük olduğunu ifade etmişlerdir. Gerçekleştirilen görüşmeler doğrudan tedavi süreci tamamlanmış bireyler üzerine gibi görünse de kişilerin birlikte yaşadığı aile üyeleri de görüşmelere dâhil edilmiştir. Görüşme randevusu oluştururken, katılımcılara kendilerini nasıl rahat ifade edecekleri sorulmuş, ailelerinin yanında rahatsızlık duymazlarsa onlarla birlikte görüşme yapmayı arzuladığımız belirtilmiştir. Katılımcıların her biri ailesi ile görüşülmesinden memnuniyet duyacağını ifade etmişlerdir. Çocuklu ailelere görüşme esnasında çocukların etkilenebileceği bu sebeple onları görüşmeye dâhil edemeyeceğimiz bilgisi de verilmiştir.

Katılımcılara kendileri ile hala görüşmeye devam eden Uzman Klinik Psikolog arkadaşın referansı aracılığıyla ulaşılmıştır. Uzman Klinik Psikolog katılımcılarla önce kendisi görüşme yapmış, çalışma hakkında ve çalışmayı yapan kişi hakkında bilgi verilerek güven duyması sağlanmıştır. Uzman arkadaş katılımcılarla telefonda görüşürken yanında

bulunulmuş, kişilerin gönüllüğü hakkında fikir sahibi olunmuştur. Katılımcıların uzmanla güven bağının kuvvetli olduğu, aynı zamanda katılımcıların uzmana minnet duydukları gözlenmiştir. Bu referans çalışmanın samimi bir çalışma olmasına vesile olmuştur.

Tablo 2. Katılımcıların Uyuşturucu Kullanım Süreleri

KOD ADI	UYUŞTURUCU MADDEYE BAŞLAMA YAŞI	AİLE KAÇ YIL SONRA ÖĞRENDİ	TOPLAM KAÇ YIL KULLANDI	KAÇ YILDIR KULLLANMIYOR
A	14	2 yıl sonra	10	4
B	12	5 yıl sonra	8	5
C	16	6 yıl sonra	8	5
D	16	6 yıl sonra	12	3
E	13	12 yıl sonra	12	4
F	15	6 yıl sonra	7	3
H	13	1 yıl sonra	5	1
K	15	9 yıl sonra	14	6
L	16	2 yıl sonra	9	1
M	15	6 yıl sonra	7	3

1.7.Araştırmanın Sahası

Araştırma Türkiye'nin en kalabalık ilçesi Esenyurt' ta gerçekleştirilmiştir. 2021 TUİK verilerine göre 977,489 kişinin yaşadığı ilçe 43 mahalleden oluşmaktadır.1989 yılına kadar köy statüsünde olan Esenyurt, ilçenin etrafına kurulan sanayi sitelerinin etkisi ile yoğun göç almaya başlamıştır. 2018 İstanbul Sanayi Odası, Esenyurt ilçesinin Başakşehir ilçesinden sonra sanayi tesisi kapasitesi ile ikinci sırada olduğunu ilçede 1000'e yakın üretim tesisinin olduğunu bildirmiştir(Ayhan,2019).

İlçe hem Türkiye'nin diğer bölgelerinden hem de İstanbul'a göç eden yabancı göçmenlerin sosyo-ekonomik sebeplerden dolayı ilgi odağı olmuştur. İstanbul ilinde ev kiralarının ve ev fiyatlarının en düşük olduğu ilçeler arasında olduğu bilinmektedir. Yoğun göç ve düşük sosyo-ekonomik kültürle birlikte ilçede birçok sosyal sorun yaşanmaktadır. Esenyurt bu sorunlar sebebi ile hemen hemen her gün haberlere konu

olmakta ve Esenyurt' ta yaşayan kişiler bu haberlerle birlikte damgalanmaktadır. Birçok farklı kültürden insanın bir arada yaşadığı ilçede, Esenyurt Belediyesi, Esenyurt' ta bulunan tüm kamu kurumları ve STK'ler tarafından toplumsal kaynaşmanın sağlanması, bu çok kültürlü yaşamın vatandaşa sorundan çok zenginlik kattığı bilincinin gelişmesi için politikalar geliştirmeye devam etmektedirler. Esenyurt Belediyesi bu bağlamda en son 2022 Ekim ayında 10 gün süren Kardeş Kültürler Festivali düzenlemiş ve festivalde farklılıklarımızla bir arada olmanın önemine değinmeye çalışmıştır(Esenyurt Belediyesi Resmi İnternet Sitesi,06.10.2022).

Bağımlılık konusu Türkiye genelinde mücadele edilen bir konu olduğu gibi Esenyurt ilçesi içinde gündemde olan bir konudur. Genç nüfusun fazla oluşu, göçmen sayısının fazla oluşu, ailelerin ekonomik durumlarının düşük düzeyde oluşu ilçede madde bağımlılığı açısından risk oluşturmaktadır. Bu riske karşı ilçede Milli Eğitim Bakanlığına bağlı 37 okulda çocuklara ve gençlere bağımlılıktan korunmakla ilgili seminerler düzenlenmektedir(Esenyurt İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü İnternet Sayfası). İlçede yine bağımlılık konusunda öncü STK kuruluşu olan Yeşilay'a bağlı bir danışmanlık merkezi açılmıştır(20.05.2022 İçişleri Bakanlığı İnternet Sitesi Haberi).

Çalışmamızda madde bağımlılığı ile ilgili hizmet veren, Esenyurt Belediyesine bağlı Yeni Başlangıçlar Merkezinden hizmet alan katılımcılarla görüşme yapılmıştır. Bu sebeple merkez hakkında bilgi verilmesinin çalışma için önemli olduğu kanaati oluşmuştur.

2015 yılından itibaren, Esenyurt' ta ikamet eden, madde bağımlılığından kurtulmak isteyen kişilere yatılı ve ayakta tedavi hizmeti sunan merkez belediye bütçesi ile vatandaşa ücretsiz hizmet veren bir kamu kurumudur. Merkezde 16 günlük maddeden arınma sürecini tamamlamış kişilerin, merkezde çalışan uzmanların "ortam tedavisi" şeklinde tanımladığı yöntemlerle, maddenin etkisiyle kaybettiği sağlıklı yaşama düzenine yeniden dönmesi amaçlanmaktadır.

Merkezde bağımlılık alanında lisans eğitimi almış uzmanların yanı sıra ex-user olarak tanımlanan, geçmişte madde bağımlısı olan ve madde bağımlılığından kurtularak bağımlı kişilere danışmanlık yapan kişilerin olduğu öğrenilmiştir. Merkezin 24 saat hizmet verdiği, yatılı tedavi gören kişilerin istediklerinde uzmanlarla iletişim kurabildiği bir ortamın olduğu katılımcılar tarafından belirtilmiştir. Ex-user hocaların bağımlılık tedavisinde bağımlılara örnek model oluşturduğu ve bağımlılık süreci sona eren birçok

katılımcının ex-user olarak bağımlı kişilere yardım etmek istediği görüşmelerde sık sık dile getirilen konu olmuştur.

Merkez standart bir program ile işleyişini devam ettirirken kişiye özel rehabilitasyon süreçlerini de sürdürmektedir.

Merkezin rutin programında yer alan bazı etkinlikler şunlardır; günaydın toplantıları, bireysel görüşmeler, grup terapileri, SAMBA oturumları (Sigara, Alkol, Madde Bağımlılığı Eğitim Programı),merkez dışında gerçekleştirilen sosyal aktiviteler, iş ve uğraşı çalışmaları, aile bilinçlendirme toplantıları, kişiyi dışarıdaki sosyal hayata hazırlayan ödevler, kurallar ve sorumluluklar.

6 aylık yatılı rehabilitasyondan sonra evine dönen katılımcıların yeniden bağımlılık sürecine dönmesini engellemek için uzun süre ayakta terapi görmeye devam ettiği uzmanlar ve katılımcılardan öğrenilmiştir. Çalışmaya katılan birçok katılımcının bağımlılık sürecinin sona ermesinin üzerinden uzun seneler geçmesine rağmen ayakta terapi sürecine devam ettiği öğrenilmiştir.

Katılımcılar pandemi döneminde merkezin yatılı hasta almayı durdurduğunu, şu an yalnızca ayakta terapi şeklinde hizmet verdiğini ifade etmişlerdir. Bu merkezin ve işleyişinin yaygınlaştırılması gerektiğini ifade eden katılımcılar, bağımlı kişilerin ancak böyle bir sistemde toplumsal hayata entegre olabileceklerini yaşadıkları tüm tedavi süreçleriyle kıyas yaparak belirtmişlerdir. Bağımlılık tedavi merkezleri hakkında araştırma yaparken Esenyurt Belediyesi'nin verdiği bu hizmete benzeyen bir hizmet modelinin Türkiye'de henüz oluşmadığı tespit edilmiştir. Yeşilay öncülüğünde yatılı rehabilitasyon merkezi açma projelerinin devam ettiği ancak henüz faaliyete geçmediği öğrenilmiştir. Sağlık Bakanlığına bağlı Tuzla BAHAR(Bağımlı Hastalar İçin Rehabilitasyon Merkezi)merkezinin pilot proje olarak 15-24 yaş aralığında olan kişilere 46 kişilik yatak kapasitesi ile hizmet vermeye başladığı duyurulmuş, projenin detayları tedavi süreci hakkında resmi bir bilgiye ulaşılamamıştır. Sağlık Bakanlığının resmi internet sitesinde Bahar merkezlerinin diğer illerde de açılmasının planlandığı belirtilmiştir.

Bu merkezlere benzer uygulamaların,2007 yılından itibaren Almanya'da da faaliyet gösterdiği Gökçearslan Çiftçi ve Polat Uluocak'ın 2010 yılında hazırladıkları çalışmalarından öğrenilmiştir. PARCEVAL isimli STK'nin öncülüğünde açılan merkezin

amacının bağımlı çocukları ve gençleri bağımlılık sonrası hayata hazırlamak olduğu açıklanmıştır. 14-21 yaşlarındaki kişilere 24 saat yatılı şekilde hizmet verilen merkezde, kişinin sosyal hayata dönmeye hazır olduğu düşünüldüğünde ayakta 3 yıl daha tedavisinin devam ettiği bir sürecin olduğu öğrenilmiştir(Çiftçi&Uluocak,2010).

İKİNCİ BÖLÜM

2.MADDE BAĞIMLILIĞI

2.1.Bağımlılık ve Tarihsel Gelişimi

Kişilerin psikolojik ya da sosyal doyum sağlamak amacıyla ilişki kurduğu bir maddeye, kendisinde yarattığı tahribata rağmen vazgeçilemeyecek boyutta bağlanması durumu bağımlılık kavramını açıklamaktadır(Ögel,2019).Kişilerde bağımlılık söz konusu olduğunda bağımlısı olunan maddenin sürekli ve düzenli kullanılma isteği mevcuttur(Zastrow,2014, s. 350). Bağımlılık kavramı geçmişten günümüze birçok farklı şekilde tanımlanmıştır. Değişen tanımlamalarla birlikte bağımlılık türleri de değişime uğramıştır. Bağımlılık alanında çalışmalar yürüten bilim dalları bağımlığı çoğunlukla hastalık olarak tanımlamaktadır. Amerikan Psikiyatri Derneğinin tanı kitabı DSMV, daha önce bağımlılık ile ilgili tanımlamalarda yalnızca madde bağımlılığını tanımlarken güncelleme yaparak kumar bağımlığını da bağımlılık türlerine dâhil etmiş "madde bağımlılığı" tanısı yerine "madde kullanım bozukluğu" ifadesini eklemiştir.

Toplumsal alanda bağımlılık konusu gündeme getirildiğinde ilk akla gelen bağımlılık türü madde bağımlılığıdır. Madde bağımlılığı bulunan kişilerin kendi hayatı ile ilgili bireysel özgürlüğünü kaybetmeye başladığı, içinde bulunduğu toplumsal rollere uyum sağlamada zorluk yaşadığı tespit edilmiştir(Diclemente,2016). Günümüzde madde bağımlılığı kadar tehlikeli sonuçları olan diğer bağımlılık türleri de araştırmalara konu olmaya başlamıştır. Küreselleşme ve teknolojik gelişmeler ile birlikte özellikle sosyal medya bağımlılığı, oyun bağımlılığı, alışveriş bağımlılığı vb. bağımlılıklar sıkça karşılaşılan türler olmaktadır(Uzbay 2009a;Devlet Denetleme Kurulu 2014).Tüm bağımlılık türlerinde ortak nokta olarak, bağımlısı olunan nesne ya da varlıkların artık amacının dışında kullanılması söz konusudur. Kişinin hayatında ilk sırada yer almaya başlayan, yokluğunda ya da daha az kullanıldığında kişiyi psiko-sosyal anlamda sıkıntıya düşüren fiziksel yoksunluk belirtilerinin yaşandığı bilinmektedir(Uğurlu, Şengül,2012: 45).

Bağımlılık çalışmaları incelendiğinde özellikle madde bağımlılığı ile ilgili bazen birbirini destekleyen bazen de birbiri ile çelişen birçok görüşün olduğu gözlenmektedir (Ögel,2014: 35).Çoğunlukla hastalık temelli bir yaklaşım üzerine kurulan açıklamalar, bağımlının da kendisini hasta olarak görmesini kabul etmesi üzerine çalışmalar yürütmeyi

kendine hedef olarak koymuştur. Bağımlı kişi hasta olduğunu kabul ettiğinde tedavi edilebilirlik düzeyinin yüksek olacağı kanaati yaygın görüştür. Kullanılan madde tek başına hastalık olarak tanımlanmamıştır. Maddenin uzun süreli kullanımı sonucu kişide sağlıklı düşünme, kendisi ile ilgili kararlar alabilme becerisinin kaybolması, maddenin yokluğunda maddeden başka bir şey düşünemeyecek düzeyde yoksunluk belirtileri göstermesi durumu bu durumu hastalık olarak tanımlamaktadır (Dubois ve Miley,2010).

Madde bağımlılığı ile ilgili çalışmalarda, bireysel olarak kişinin yaşadığı problemler, fiziksel ve psikolojik yoksunluk durumu ile birlikte toplumun madde bağımlılığı bulunan kişilere nasıl bir rol biçtiği üzerine de tanımlamaların olduğu görülmektedir. Hasta olarak tanımlanmasının ardından bağımlı kişilerin toplumsal alanda bulunmasının topluma da zarar vereceği görüşü yapılan çalışmaların sonuçlarındandır. Bu kişiler sorunlarla baş edemeyen, sorumluluk almaktan çekinen, ailesi ile sürekli problemler yaşayan, çevresindekilere her an zarar verebilecek durumda olan, kendisi ile yakın ilişki kurulmaması gereken, öfkeli, suçlu kişiler olarak görülmektedir. Kendi tercihleri sonucunda kendisini toplumun dışına atan bu kişilerin ya bir klinikte ya da bir cezaevinde sürekli denetim altında olması gerekmektedir(Ögel,2001).

Sağlık literatüründe tüm bağımlılıkların tedavi gerektiren bir hastalık olarak tanımlanmasının yanında toplumsal alanda alkol bağımlısı, kumar bağımlısı, oyun bağımlısı, alışveriş bağımlısı kişilere biçilen toplumsal statü ile madde bağımlısı kişilere biçilen toplumsal statü aynı değildir. Oyun bağımlısı, alışveriş bağımlısı kişiler aileleri, arkadaşları sosyal çevreleri tarafından herhangi bir dışlamaya maruz kalmazken uyuşturucu madde kullanan bireyler başta ailesi olmak üzere etrafını çevreleyen tüm sosyal mekanizmaların dışına itilmektedir.

Günümüzde, uyuşturucu madde kullanımı bulunan kişiler toplum tarafından kabul görmeyen kişilerdir. Tarihsel süreç içerisinde uyuşturucu maddelerin kullanımı ile ilgili bilimsel araştırmalar incelendiğinde bugün problem olarak görülen uyuşturucu maddelerin geçmişte "meşru" olduğu dönemlerin yaşandığı bilinmektedir(Köksal,1987).Uyuşturucu madde kullanımının sorun haline gelmesi ve hastalık olarak tanımlanması 1960'lı yıllara denk gelmektedir. 19.yy'de, günümüzde üretimi birçok ülkede yasak olan afyon maddesinin İngiltere'de çocukları uyutmak için kullanıldığı bilinmektedir. Özellikle annelere yardımcı olması için huysuz ve uyku sorunu olan çocukları sakinleştirmek üzere içine afyon konulan ilaçlar, macunlar üretildiği ve bu

ürünlere "anne dostu" gibi sempatik adlandırmalar yapıldığı görülmektedir(Schivelbusch,2000).

"Haşhaştan Eroine" adlı kitabında Türkler ile ilgili cümlelere yer vererek Booth, Türklerin üzerinde sürekli afyon taşıdıklarını, afyonun cesaretli olmalarına sebep olduğunu, Türklerde savaş hali hâkimken onlardan başka kimsenin afyon bulmasının mümkün olmayacağını belirten ifadelerinin yer aldığı görülmektedir(Booth,1996). Toplum tarafından meşru görüldüğü dönemlerin olduğuna şahit olduğumuz uyuşturucu maddelerin, yakın tarihte yasaklı ve tehlikeli olarak ilan edilmeye başlandığı bilinmektedir. Dönem dönem değişen toplumsal algı, sosyal bilimlerin desteği ile madde bağımlılarının bugün maruz kaldığı damgalamanın ortadan kalkabileceği umudunu içermektedir. Bağımlılık konusunda bireysel ve tıbbi bir süreci kapsayan yaygın bakış açısı yerine toplumun sürüklediği ve toplumun kendi birleştirici ögeleriyle iyileştirebileceği, toplumsal bir bakış açısına ihtiyaç duyulmaktadır.

2.2. Bağımlılık İstatistikleri

Uyuşturucu madde ticareti ve kullanımı, ülkemizde ve dünyada toplumların güvenliği ve geleceği açısından tehlike olarak görülmektedir. Küresel bir sorun olarak görülen uyuşturucu madde konusunda ülkeler ulusal ve uluslararası mücadele faaliyetleri yürütmektedir. Yürütülen faaliyetlerin çıktılarını görebilmek, oluşabilecek riskleri öngörmek ve eylem planları hazırlamak üzere Avrupa Birliği, Birleşmiş Milletler vb. kuruluşlar düzenli raporlar yayınlamaktadır.

Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi(UNODC) tarafından 2022 yılında yayınlanan Dünya Uyuşturucu Raporunda, tüm dünyada son 10 yılda uyuşturucu madde kullanan kişilerin sayısının %26 artış gösterdiği, 15 ve 64 yaş aralığında olan kişilerden % 5,6'sının uyuşturucu madde kullanımının olduğu bildirilmiştir. Dünyada madde kullanımı bulunan kişi sayısının 284 milyon kişiye ulaştığı, bağımlılık tedavisine ihtiyaç duyan kişilerin sayısının 40 milyona yaklaştığı ifade edilmiştir. Tedavi olmak isteyenlerin tedaviye ulaşmasının zaman aldığı, yeterli düzeyde sağlık ve sosyal hizmetin sağlanamadığı da raporun çıktılarından biri olmuştur(UNODC Annual Report,2022).

Avrupa Uyuşturucu Bağımlılığını İzleme Merkezi(EMCDDA)'nin yayınladığı 2022 değerlendirme raporunda, dünya genelinde olduğu gibi Avrupa genelinde de uyuşturucu madde kullanımının günden güne artmaya başladığı ifade edilmiştir. Avrupa'da yaşayan

AB üyesi ülkelerde 15 ile 64 yaş arasındaki kişilerin %29'unun uyuşturucu kullanma deneyimi olduğu bildirilmiştir. Uyuşturucu kullanan erkeklerin sayısının kadınlardan 33 milyon daha fazla olduğu tahmin edilmektedir(Avrupa Uyuşturucu Raporu,2022).

İçişleri Bakanlığının yayınladığı 2022 Türkiye Uyuşturucu Raporunda 2021 yılı boyunca 294.604 kişi hakkında uyuşturucu madde konulu adli işlem yapıldığı, bu kişilerden %80'inin kullanma amaçlı üzerinde uyuşturucu madde bulundurma suçundan işlem gördüğü bildirilmiştir.

İçişleri Bakanlığının uyuşturucuyla mücadelenin yalnızca güvenlik tedbirleri ile sürdürülemeyeceği görüşü üzerine başlattığı "NARKOLOG" projesi 2018 yılından itibaren herhangi bir uyuşturucu suçundan işlem gören kişilerin genel profil özelliklerini ortaya koyarak, gerçekçi önleyici tedbirlerin alınmasını hedeflemektedir. Her yılsonunda Narkoform adını koydukları anket yolu ile elde ettikleri istatistiki verileri kamuoyu ile paylaşmaktadırlar. 2022 Narkolog Analiz Raporunda,2021 yılı boyunca emniyet güçlerinin temas kurduğu 27.779 kişi ile gerçekleştirilen anket görüşmelerinin analizi yer almaktadır. Ankete katılım sağlayanların profili ömrü boyunca en az bir kere uyuşturucu madde deneyimlemiş ve uyuşturucu ile ilgili bir suçtan dolayı 2021 yılında şüpheli olarak hakkında işlem başlatılmış kişilerden oluşmaktadır.

2021 yılında hakkında uyuşturucu ile ilgili suçlardan dolayı işlem başlatılan kişilerin %95'inin erkek %4. 9' unun kadın olduğu tespit edilmiştir. Katılımcıların öğrenim durumlarının %73' ünün ilkokul ya da ortaokul mezunu olduğu, %55,3'ünün iş ve meslek sahibi olduğu, %90'ının anne ve babasının hayatta olduğu, %71'inin aile bütünlüğünün olduğu ve anne babası ile birlikte yaşadığı tespit edilmiştir. Bağımlılık çalışmalarında bağımlılık sebepleri araştırılırken parçalanmış ailede büyüyen çocukların bağımlı olma olasılığının daha yüksek olduğu sonuçlarına karşıt olarak Narkolog çalışmasında böyle bir sonuç yer almamaktadır.

Uyuşturucu maddeyle ilk tanışma ve kullanma döneminin çoğunlukla 15-24 yaş aralığında olduğu bu dönemin en kritik dönem olduğu sonucuna ulaşılmıştır. İlk defa denemenin arkadaş çevresi ile olduğunu ifade edenlerin oranı %78, tanımadığı kişilerden satın alarak başlayanların oranının %20 olduğu görülmektedir. Katılımcılardan %82'sinin aile ile birlikte yaşadığı evde madde kullanmaya devam ettiği öğrenilmiştir. Narkolog

analizinde bu sonuç ile ilgili ailelerin fark etmediği ya da göz yumduğu varsayımında bulunulmuştur.

Uyuşturucu madde kullanmaya başlama sebebi ile ilgili katılımcıların %33'ü "merak" ettiği için başladığını ifade etmiştir. Narkolog analizinde olduğu gibi akademik birçok çalışmada ailevi sebeplerden çok arkadaştan etkilenme ve merak ettiği için kullanma oranının daha yüksek olduğu görülmektedir.

Katılımcılara tedavi olmayı isteyip istemedikleri sorulduğunda %40'lık kısmının bağımlı olduğunu düşünmediği ortaya çıkmıştır. %38'lik kısmının tedaviye ihtiyaç duyduğu, %10'luk kısmının kendi çabası ile bırakabileceğini düşündüğü,%1,5'lik kısmının tedaviye inancı olmadığı, %1,4'ünün bir tedavi merkezinde kaydının bulunduğu,%1'lik kısmının da tedavi için ekonomik durumunun yetersiz olduğunu ifade ettiği görülmüştür.

Katılımcılara sosyal hayatta karşılaştıkları güçlükler sorulduğunda %45,7 'si madde kullandığının öğrenilmesiyle birlikte aile ve yakın çevresiyle ilişkilerinin kötüye gittiğini belirtmiştir. %77,5'inin ailesi ile problemler yaşamaya başladığı, %15'inin de yakın arkadaş çevresi ile problemler yaşadığı öğrenilmiştir (2022 Narkolog Analiz Raporu).

2.3.Türkiye'de Madde Bağımlılığı ile Kurumsal Mücadele

Anayasamızın 58. maddesinde "Devlet, gençleri alkol düşkünlüğünden, uyuşturucu maddelerden, suçluluk, kumar ve benzeri kötü alışkanlıklardan ve cehaletten korumak için gerekli tedbirleri alır." yer almaktadır. Türkiye uyuşturucu madde ile mücadeleyi anayasada yer alan bu madde ve taraf olduğu uluslararası anlaşmalara dayanarak yürütmektedir.

Bağımlılıkla mücadelenin kamusal bir düzen içinde, süreklilik arz ederek devamlılığının sağlanması amacıyla 2019 yılında cumhurbaşkanlığına bağlı bağımlılıkla mücadele kurulu oluşturulmuştur. İlgili bakanlıkların katılımıyla gerçekleştirilen kurul toplantılarında ülkemizde uygulanacak strateji ve eylem planları oluşturulmaktadır. 2021 yılında çıkarılan kurul kararlarından biri, ülkede bağımlılıkla mücadele için top yekûn bir seferberliğin başlatılması olmuştur. 2021 yılı boyunca halkın da katılım sağlayacağı kampanyaların oluşturularak toplumsal alanda bağımlılıkla mücadele çalışmalarının yürütülmesi kararı alınmıştır. Bu kapsamda başta İçişleri Bakanlığı olmak üzere Sağlık

Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Adalet Bakanlığı, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Gençlik ve Spor Bakanlığı, Diyanet İşleri Başkanlığı vb. paydaş kurumların birçok projeyi hayata geçirdiği duyurulmuştur.

İçişleri Bakanlığı NARKOTİM Projesi ile yalnızca uyuşturucu suçlarıyla çalışan uzman ekipten oluşan timler oluşturmuştur. Alan Denetimi Projesi ile sokakta uyuşturucu madde satışını önlemek amaçlanmaktadır. NARKONET Projesi ile sosyal medya platformlarında, internet sitelerinde uyuşturucu maddenin tanıtımı, satışı, özendirici içeriklerin yayınlanmasının önüne geçilmesi hedeflenmektedir. UYUMA(Uyuşturucu ile Mücadele Uygulaması) Projesi ile uyuşturucu ile mücadelede, halkın da bir denetim mekanizması oluşturması amaçlanmış, herhangi bir uyuşturucu suçuna şahit olan vatandaşın telefonlarına indirebilecekleri UYUMA uygulaması üzerinden kolluk kuvvetlerine bildirimde bulunabileceği bir yazılım oluşturulmuştur. En iyi Narkotik Polisi Anne Projesi ile anne ve anne adayı tüm kadınlara uyuşturucu maddeler hakkında bilgilendirme ve çocuklarını bağımlılıktan nasıl koruyacakları konusunda farkındalık sağlayıcı eğitimler düzenlenmiştir. NARKOREHBER eğitim modülleri düzenlenerek, gençlere ve yetişkinlere uyuşturucu suçlarından ve bağımlıktan korunmanın yolları hakkında seminerler düzenlenmiştir. İçişleri Bakanlığı öncülüğünde RAPBURADA isimli bir şarkı yarışması organize edilmiştir. 18 yaş ve üzeri vatandaşın katılımına açık olan yarışmada bağımlılıktan korunma, bağımlılıktan kurtulma temalı şarkılar yarışmada seslendirilmiştir.

Milli Eğitim Bakanlığı ve Yeşilay işbirliğinde Türkiye Bağımlılıkla Mücadele(TBM) Eğitimleri geliştirilerek özellikle okullarda görev yapan Rehber Öğretmenlere, Aile Bakanlığı çalışanlarına, dezavantajlı kesimle çalışan sivil toplum kuruluşlarında görev yapan saha çalışanlarına vb. hizmet verdikleri kesime önleyici eğitim ve organizasyonlar düzenlemesi için formatör eğitimleri düzenlenmiştir.

Bağımlıların tedavi süreçlerinden sorumlu Sağlık Bakanlığına bağlı, ülke genelinde 136 tedavi merkezinin bulunduğu, bunlardan 37 merkezin ayakta tedavi yanında yatılı tedavi imkânı da sunduğu 2022 Türkiye Uyuşturucu Raporunda belirtilmiştir.21 günlük yatılı tedavinin ardından bağımlı bireylerin toplumsal hayata uyum sağlamakta zorluk yaşaması, yeniden uyuşturucu madde kullanmaya başlamasının engellemesi amacıyla Sağlık Bakanlığı yeni bir rehabilitasyon modeli geliştirmiştir. İstanbul'un Tuzla ve

Üsküdar ilçelerinde BAHAR(Bağımlı Hastalar için Rehabilitasyon) merkezlerini pilot uygulamalar olarak aktif hale getirmişlerdir. Sağlık Bakanlığının bağımlılıkla mücadele hattı Alo 191' e 2021 yılında 37.860 kişinin tedavi hakkında bilgi almak için ulaştığı tespit edilmiştir(Türkiye Uyuşturucu Raporu,2022).

Ülkemizde uyuşturucu ile mücadele devlet politikası haline getirilmiş ve son yıllarda ciddi çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Kamuoyu ile paylaşılan raporlar, istatistiki veriler, kurumsal faaliyetler incelendiğinde güvenlik önlemlerinin ilk sırada yer aldığı, ikinci sırada tüm kurumların önleyici, farkındalık sağlayıcı çalışmalara ağırlık verdiği görülmektedir. Sağlık Bakanlığının bağımlı kişilere yönelik yürüttüğü tedavi süreçlerinin çoğunlukla ayakta tedavi şeklinde sürdürüldüğü, yatılı tedavi ya da tedavi sonrası rehabilitasyon süreçleri ile ilgili taleplere karşılık vermekte yetersiz kaldığı, tedaviye erişebilirlik oranlarının artması için kapasitesini geliştirmeye ihtiyaç duyduğu gözlenmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.DAMGALAMA

3.1. Damgalama ve Bağımlılık

Damga' nın tarihin ilk dönemlerinden itibaren, toplum tarafından kabul görmeyen kişileri diğerlerinden ayırt etmek için kullanılan bir simgeyi ifade ettiği bilinmektedir. Yunan tarihinde toplumsal hayatın içinde "normal" statüde yeri olmayan, aşağı olarak görülen kişilerin vücuduna dövme gibi bir işaretleme yapılarak yaşamları boyu dışlanmalarına sebep olan damga ile yaşamaları istenmiştir. Damgayı gören kişiler, damgası bulunan kişiden uzak durması gerektiğini, onlarla kişisel ilişkiler kurmaması gerektiğini bilmektedirler(Goffman,1963).

Damga, başlangıçta beden üzerinde görünen bir simgeyi ifade ederken zamanla zihinsel kategorileştirmelerle "bizden olmayanı" belirten bir kavram haline dönüşmüştür. Damgalama teorisyenlerinin, toplum temelli açıkladığı kavram günümüzde sağlık alanında bedensel ya da zihinsel sağlık problemleri olan, hastalık teşhisi almış kişilerin tedavi süreçlerinde karşılaştığı damgalanma durumlarını açıklamak üzere kullanıldığı görülmektedir. Günümüzde madde bağımlılığı konusunun hastalık olarak tanımlandığı ve bağımlı kişilerin damgalanma durumları hakkında geçekleştirilen çalışmaların da bu çerçevede ilerlediği bilinmektedir.

Bağımlılık ve damgalanma konusuna sosyolojik perspektif ile yaklaştığımız bu çalışmada, alanda öncü isimlerin damgalamayı tanımlarken üzerinde durdukları toplumsal değişim ve dönüşümle iç içe olma hali, atıf yapılan temel vurgu olmuştur. Goffman bu durumu sosyoloji ve damga arasında bir karşılaştırma yaparak; yerinde sabit bir sosyolojiden bahsetmek ne kadar mümkünse damganın da tek bir halinden bahsetmenin o kadar mümkün olabileceği görüşü ile ifade etmiştir. Damga kavramı tıpkı sosyoloji gibi toplumsal ilişkiler içerisinde ortaya çıkan, zaman içinde değişime uğrayan bir süreci kapsamaktadır. Bu bağlamda damgalanmış kişiler, sosyal ilişkiler kurarken saygı duyulmayan, toplum tarafından hiçbir değeri yokmuş gibi muameleye maruz bırakılan kişilerdir(Goffman,2014).

Damga Kuramında Goffman, damgayı temelde üçe ayırmıştır. Birinci olarak herkes tarafından "görünen" damgadan bahsetmiştir. Fiziksel olarak eksik, kusurlu görünenler damga ile ilk tanışanlar olmaktadır. İkinci ve üçüncü olarak ayırdığı damga türleri ile "gizlenen" , ilk karşılaşmada oluşmayan, ilişki kurularak fark edilen ve toplumsal normun uygun bulmadığı kişilere biçilen damgalardan bahsedilmektedir. Bunlar psikolojik rahatsızlıkları bulunan, toplumun zayıf, ahlaksız vb. karakter olarak tanımladığı kişiler ile kendisinden farklı etnik gruba mensup olan, farklı dini inançları bulunan ve farklı ırktan olan kişilere atfedilen damgalardır. Bunlar dışında toplumun biçtiği sosyal statü ya da kimliklendirme boyutlarına göre her türlü başka bir nitelik toplum tarafından bir damgaya dönüşebilir. Kılık kıyafetinin genele uygun olmaması, kabul görülen bir mesleğe sahip olmamak, konuşma tarzı, jest ve mimikleri dahi kişileri bir anda damgalı duruma düşürebilir ve bulunduğu ortamda dışlanmasına sebep olabilir.(Goffman,2014).

Hariciler kitabında Becker, kişilerin "sapkın" olarak etiketlenme sürecinin normların dışında davranıldığının fark edilmesi ile başladığını belirtir. Toplumun illegal olarak kabul ettiği davranış biçimlerini kişi daha önce kimseye belli etmeden, sadece kendisinin bildiği şekilde sürdürürken sapkın olarak nitelendirilmezken diğerlerinin öğrenmesi ile artık yeni bir kimliğe sahip olmuştur. Artık o eski sosyal ilişkilerine devam edemeyecek olan bir sapkındır. Toplum ona yeni bir kimlik oluşturmuştur(Becker,2013).

Sapkın damgasına sahip olan kişi bu yeni kimliği ile birlikte başka damgalamalara da maruz kalmaktadır. Norm dışı davranan kişi bunu göze aldıysa pekâlâ başka sapkınlıklar da yapabilir. Uyuşturucu kullandığı öğrenilen kişi aynı zamanda başkalarının eşyalarını çalabilir, birini öldürebilir, ahlaksız davranışlarda bulunabilir. Geçmişte böyle bir davranışı görülmemiş olsa dahi sahip olduğu damga diğer damgaları beraberinde getirir. Bu durumun farkında olan kişiler başlangıçta uyuşturucu kullanmayı kendisinin de istemediğini ve yardıma ihtiyaç duyduğunu maruz kalacağı damgalamadan çekindiği için paylaşamaz (Agne, Thompson ve Cusella,2000; High ve Crowley,2016). Bir bağımlıya dönüşmeden önce ihtiyacı olan destek, bağımlı olduğunun ortaya çıkması ve zihninde, bedeninde oluşturduğu tahribattan sonra sağlanmaya çalışılmaktadır(Jones,2004).

Dünyanın birçok yerinde bağımlı kişilerin damgalı kişiler olarak görüldüğü bu alanda yapılan çalışmaların sonuçlarındandır. Madde bağımlısı olan kişiler suçlu, sözüne itimat edilmemesi gereken, sürekli yalan söyleyen, ahlaksız eylemlerde bulunabilecek tehlikeli

kişiler olarak görülmektedir(Brener ve Von Hippel,2008;Room,2005;Small ve diğ.2008). Bu durumun farkında olan bağımlı kişiler öz saygısını yitirmeye başlar ve toplumsal alanda sağlıklı, güçlü kabul edilebilir olma arzusunu kaybeder(Goffman,1963;Lebsel, 2008;Link ve Helan,2001;Thetford,2004).

Madde bağımlılığı olan kişiler, icra ettiği bir mesleği olan eğitimli, ailesi ve sosyal çevresi olan bir kişiyken, bağımlılık damgasından sonra iletişim kurmak durumunda kaldığı kamu görevlilerince de hizmet vermekten hoşnut olunmayan kişiler olarak görülmektedir. Bağımlı olduğu için kendisine öfke duyulan, önyargılı davranılan, bulaşıcı bir hastalığı varmışçasına iğrenilen ve uzak durulan kişi olarak görülmektedirler. Bu tepkiler bağımlıların bağımlılıktan kurtulmak yerine daha yüksek dozda madde almasına sebep olmaktadır(Lloyd,2013).

Bağımlı olduğu öğrenilen kişiler çoğunlukla yoğun bir baskı ile karşı karşıya kalır. Ailesi ve kamusal alandaki yetkililer madde kullanımına engel koyduğu için uyuşturucu maddeyi illegal yollarla arama yoluna gider. Toplum tarafından engellenen kişi yasaklanan maddeye ulaşmak için yasal olmayan yollara başvurarak suça doğru sürüklenir. Satılması ve kullanılması suç olan uyuşturucu maddeler ulaşılması zor, pahalı ve kıymetli hale dönüşmektedir. Becker, kişinin sapkın olduğu için değil, kişiye sapkın damgasını vurarak ona karşı oluşturulan sosyal dayatmaların onu suça ittiği görüşünü paylaşmaktadır(Becker,2013: 50). Kendisine aidiyet alanı oluşturmak isteyen kişi reddedildiği tüm alanların yerine geçebilecek yeni "sosyal atıştırmalar" arayışındadır(Pickett & Gardner,2005).Bu arayış onu kabul edildiği illegal gruplara dâhil olmaya sürükler. Bu gruplara dâhil olarak kişi yaşadığı değersizlik duygusunu ortadan kaldırmaya çalışır(Richman, Leary,2009).

Kişinin, damgalandığı duruma toplumun biçtiği değer kişinin gelecekte kim olacağına yön verir. Eğer damgaya maruz kalınan durum kalıtsal temelle açıklanıyorsa, uyumsuz davranışlar göz ardı edilir kişi ve davranışları yokmuş gibi davranılır. Ahlaki değerlere uygun olmayan şekilde davranıldığı kanaati hâkimse kişi dışlanır, bilinçsiz olarak farkında olmadan gerçekleştirildiği uygun görülürse kişinin eğitilebileceği öngörülür. Eğer toplum ona suçlu damgasını yüklediyse işlediği suçun karşılığında cezasını alması gerekir. Bağımlı kişiye toplumun yaklaşımı da bu noktada onun nasıl bir karaktere dönüşeceğine etki edecektir. Zaman zaman kendisine uygun görülen damga ile baş etmeye çalışsa da ona bakışın aynı kaldığını gören bağımlı bu mücadeleyi bırakarak

kendisi de ona atfedilen damgayı içselleştirmeye başlayacaktır. Artık o da kendisine biçilen "sapkın" damgasına uygun davranacaktır(Diclemente,2016).

3.2. Bağımlıların Damgalanması Hakkında Sahadan Örnekler

Ülkemizde bağımlılık alanında gerçekleştirilen akademik çalışmaların çoğunlukla sağlık, psikoloji ve psikiyatri alanlarında yapıldığı, sosyoloji kürsülerinde yeteri kadar bu alana ilginin olmadığı gözlenmiştir. YÖKTEZ arama motoru üzerinde tarama yaparak bağımlılık ve damgalama konulu çalışmaların saha çıktılarını incelemek, dikkat çekmeye çalıştığımız "bağımlı çocukların damgalanması" durumuna da ışık tutacaktır.

2010-2011 yılları içerisinde Gaziantep Üniversitesi Psikiyatri Kliniğine başvurmuş 105 bağımlı hasta ile yapılan görüşmeler sonucunda, hastaların kendilerine biçilen toplumsal damgalamayı kabul edip içselleştirme yaşadıkları ve bu sebeple de sosyal hayatta işlevselliklerini kaybettikleri ortaya çıkmıştır(Can,2012).

Konya'da üniversite öğrencisi olan 11 genç ile gerçekleştirilen derinlikli mülakatlarda, kişilerin henüz bir damgalamaya maruz kalmadığı ancak sürekli madde kullanmalarının öğrenilmesinden endişe duydukları, bu sebeple bağımlılıkları ile ilgili bir tedavi merkezine başvuru yapmadıkları öğrenilmiştir. Bağımlı gençlerin okullarını bitirmek, meslek sahibi olmak ve aile kurmak ile ilgili geleceğe yönelik planlarının olduğu, bu süreçte bağımlılık durumlarının da sona ereceğine dair umutlarının olduğu sonucu çıkmıştır. Kendilerini içinde bulundukları sosyal çevrenin bir parçası olarak gördükleri, sosyal çevreleri tarafından dışlanma hissetmedikleri fakat aynı zamanda içsel olarak kendilerinin bağımlı olduklarının farkında olmalarından dolayı bir yandan toplumun dışında görme eğilimlerinin olduğu ortaya çıkmıştır. Yaşadıkları bu içsel çatışmanın toplumun kabul gördüğü şekilde yaşamaya başladıklarında son bulacağı öğrenilmiştir (Aydın,2016).

2017 yılında Ankara Alkol ve Madde Bağımlılığı Tedavi Merkezi(AMATEM)'nde tedavisi devam eden 110 kişi ile yapılan görüşmeler sonucunda, kişilerin ailesi, sosyal çevresi tarafından dışlandıklarını hissettikleri ortaya çıkmıştır. Bağımlı olduktan sonra düzenli işlerinin olmayışı, illegal şekilde para bulma/kazanmaya çalışmaları vb. durumların dışlanmalarının önemli sebepleri arasında olduğu tespit edilmiştir. Sosyal çevrelerinde maruz kaldıkları dışlanma sebepleri arasında; madde kullanıyorlarsa

psikolojik sağlık sorunlarının olduğu, ailesinin de madde kullandığı, iyi bir aileye sahip olmadığı gibi ön yargıların olduğu görülmektedir(Derin,2017).

Ankara'da tedavi süreçlerini tamamlamış ama yeniden bağımlılık döngüsüne girmiş 20 yetişkin bireyle yapılan görüşmelerde, yalnızca madde bağımlılarının değil onlarla birlikte ailelerinin ve yakın sosyal çevresinin de damgalandığı sonucuna ulaşılmıştır. Bağımlılık tedavilerinin ardından kendilerine hala bağımlı gibi bakılması ve dışlayıcı muamelede bulunulması, kabul görecekleri eski gruplarına dâhil olmasına ve yeniden bağımlılık sürecine girmelerine sebep olmaktadır. Bağımlı olmaktan kurtulmak isteyen bu kişilerin kendilerine atfedilen damgalama ile savaşacak güçlerinin kalmadığı bu sebeple kendilerine biçilen rolü kanıksadıkları gözlenmiştir. Gerçekleştirilen araştırma sonucunda damgalanan kişiler tedavi olsa dahi damgadan kurtulamadıkları için yeniden bağımlı olmaktadır(Arılık,2019).

Manisa ilinde 396 kişi ile yapılan çalışmada, halkın madde bağımlılarına karşı görüşü araştırılmıştır. Daha önce çevresinde bağımlı kişilerle karşılaşmış katılımcılar madde bağımlılarına daha şefkatli yaklaşmaktadır. Ancak hayatında hiç madde bağımlısı bulunmayan katılımcıların bağımlılarla ilgili daha katı fikirlere sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Sosyal hizmet alanında gerçekleştirilen araştırma, bağımlı kişilerin de temel hak ve özgürlüklerden faydalanması için toplumdaki bu bakış açısının değişmesi gerekliliği üzerine yoğunlaşmıştır(Yılmaz,2019).

Ankara'da, 15 bağımlı tanısı almış kişi ile gerçekleştirilen doktora çalışmasında, araştırmacı bağımlı kişilerle iletişim kurmanın önemi üzerinde durmuştur. Madde bağımlılığı konusunda herkesin yorumunun ve bu konuya ilgisinin olduğu ancak doğrudan onlarla iletişim halinde olmak isteyenlerin, bağımlılık alanında çalışmak isteyenlerin bu sorumluluğu üstlenmek istemediğine dikkat çekmiştir. Bağımlılarla ilişki kurmanın onlara iyi geldiğini tespit eden araştırmacı, toplum olarak bağımlılık konusuna onları olduğu gibi kabul etme ve normal insani ilişki kurma bakış açısının bu alanda büyük dönüşüm yaratacağına vurgu yapmıştır (Hekimoğlu Tunç,2019).

Türkiye genelinde 192 kadın, 192 erkek ile toplam 384 katılımcının, bağımlı bireylere karşı görüşleri incelenmiştir. Araştırmaya katılan katılımcıların yaşadıkları bölgenin, içinde bulundukları sosyal çevre ve aile dinamiklerinin, yaş, cinsiyet ve eğitim durumlarının bağımlılar hakkındaki görüşlerini etkilediğini göstermiştir. Sosyo-kültürel farklılıklar bağımlılara karşı kişilerin damgalanma eğilimlerinin de farklılaşmasına sebep

olmaktadır. Çalışmanın sonucunda toplumda farklı şekilde oluşsa da bağımlılara karşı oluşan damgalamaların, bağımlıların toplumla bütünleşmesine engel olduğu görüşü paylaşılmıştır. Bu konuda toplumda farkındalık sağlayıcı eğitimlerin verilmesi gerekliliği üzerinde durulmuştur(Aydın,2019).

Konya Denetimli Serbestlik Şube Müdürlüğünde madde kullanım suçu ile kaydı bulunan 39 yaşın üstünde, 851 kişi ile yapılan çalışmada, aile bağları ve damgalama arasındaki ilişki incelenmiştir. Kişiler tedbirli olarak damgalandıktan sonra aile desteği yüksekse damgalanma eğilimlerinin az olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Kişiler tedbire tabi tutulsa bile düzenli gelir getiren bir işe, geniş ve aidiyet geliştirdiği bir aileye sahipse içsel damgalama yaşama oranının azaldığı tespit edilmiştir(Bahanoğlu,2020).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4.ÇOCUK VE DAMGA

"Yaratıcının ellerinden ayrılırken
her şey iyidir, insanın elinde ise her şey bozulur"

(Jean-Jacques Rousseau, Emile)

4.1. Çocuğa Bakış

Çocuk ve çocukluk temalarının araştırmacılar tarafından ilgi duyulan bir konu olduğu bilinmektedir. Çocuk konusunun bilimsel araştırmalara konu olmasının yanı sıra devletlerin de son yüz yılda çocuğa özgü politikalar geliştirmeye başladığı görülmektedir. Geliştirilen politikalarda çocuk kadın, yaşlı, engelli vb. grupların kırılgan gruplar olarak değerlendirildiği ve devletin kırılgan grupların iyilik halini artıracak hizmet modelleri geliştirmesi gerekliliği ön plandadır. Ülkemizde çocuğun korunması ve çocuk politikalarının geliştirilmesinden sorumlu olan, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı 2021 yılında Türkiye'de çocuk alanında yürütülen bilimsel araştırmaları kapsayan bir rapor yayımlamıştır. Raporda Türkiye' de çocuk alanında yazılmış 42.500 yüksek lisans ve doktora tezi incelenmiş, Türkiye'de çocuk temalı çalışmalarda hangi konulara ağırlık verildiği tespit edilmiştir.

Raporun bulguları arasında, çocuk konusuna ilk sırada sağlık bilimleri enstitülerinin yoğun ilgi duyduğu, ikinci sırada sosyal bilimler, üçüncü olarak da eğitim bilimleri enstitülerinin ağırlık verdiği sonucuna ulaşılmıştır. Çalışılan konuların büyük kısmının aile, ebeveyn becerileri, çocukların gelişim süreçleri ile ilgili konulardan oluştuğu ve bu konuların her dönemde tekrar tekrar yeniden çalışıldığı görülmektedir. Son dönemde çocukların sağlıklı ve kaliteli büyümeleri üzerine özellikle beslenme konusuna ağırlık verildiği, bunlarla birlikte çocuğu tehlikelerden korumak adına ihmal ve istismar, internet ve sosyal medya konularının tartışıldığı raporun sonuçlarından bazılarıdır. Gelişen ve değişen dünyada çocuğun eğitim ve öğretiminin de değişmesi gerektiği vurgusu ile yeni eğitim öğretim teknikleri, özel ihtiyaç sahibi öğrencilere verilecek eğitim metotları, oyun ve çocuk konularının güncel konular olduğu görülmektedir. Araştırmamıza konu olan çocuğun madde bağımlılığı ile ilgili yeterince çalışma olmadığı, bağımlılık konusunda

araştırma yapılan konuların özellikle internet, oyun, teknoloji bağımlılığı üzerine olduğu tespit edilmiştir(Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı 2021).

Türkiye'nin de taraf olduğu Çocuk Hakları Sözleşmesinde, "Her bireyin on sekiz yaşına kadar çocuk olduğu, bahsedilen hakların ayrım gözetmeksizin tüm çocuklar için aynı olduğu, çocuklarla ilgili kararlar verilirken devletin çocuğun faydasını düşünmesi gerektiği, hiç kimsenin çocuğun gururunu kıracak şekilde davranamayacağı ve bu şekilde karar veremeyeceği, her çocuğun eğitim ve sağlığa erişim hakkının olduğu, devletin çocukları kötü madde kullanımından koruması gerektiği, bu maddeleri çocuklara ulaştıranları cezalandırması gerektiği, çocuklar herhangi bir durumdan zarar görmüşse çocuğu sağlıklı hale getirmek ve onu tehlikelerden korumak için devletin önlem alması gerektiği, çocukların bilinçli şekilde bir başkasına zarar verme davranışı sergilemeyeceği, suça sürüklenmiş çocuğun bir yetişkin olarak görülüp aynı şekilde cezalandırılamayacağı, devletin görevinin bu çocukları topluma kazandırmak olduğu" maddelerine yer verilmiştir (Çocuk Hakları Sözleşmesi,1989).

Çocukluk dönemi, henüz gelişimi tamamlanmamış, sürekli değişim ve dönüşüm içinde olunan bir dönemi kapsamaktadır(Altınköprü,2003: 17).Çocuğa yönelik yapılan tanımlamalar ve açıklamalarda toplumların farklı değerlendirmelerinin olduğu görülmektedir. Önceleri çocuk denildiğinde akla yetişkin bir insanın küçük hali gelmekte ve farklı özelliklere sahip olabileceği ilgili bir bilginin olmadığı, çocuktan bir yetişkinmiş gibi davranmasının beklenildiği bilinmektedir. Hatta yetişkinler gibi giyindirildikleri, yetişkinler gibi beslendikleri tarihi kaynaklarda görülmektedir(Gander ve Gardiner,2010: 28).Çocukluk döneminin hassas bir dönem olduğunun anlaşılması sanayileşme devrimi ile birlikte başlamıştır. Kurulan fabrikalarda çocukların işçi olarak çalışmaya başlamasıyla birlikte yetişkinler gibi bilişsel ve bedensel gelişimlerinin olmadığı fark edilmiş ve çocuğun korunmaya ihtiyaç duyan bir birey olduğu anlaşılmıştır (26 Eylül 1924 Cenevre Çocuk Hakları Beyannamesi).

Çocuk hakları çerçevesinde ele aldığımız bu çalışmada, çocuğun korunmaya ihtiyaç duyan bir birey olarak değerlendirilmesinin önemi üzerinde durulmuştur. Küresel dünya düzeninin karmaşık yapısı içerisinde, istenilen şekle dönüştürülme kapasitesi olan çocuğun her türlü tehlikeden korunması, sağlıklı bireyler olarak yaşamlarını sürdürebilmeleri, toplumsal refah için göz ardı edilemeyecek bir gerçektir. Yasal olarak çocuk kabul edilmesine karşın, onaylanmayan davranışlar sergilediğinde toplum

tarafından bir yetişkin gibi cezalandırılan, dışlanan çocukların, çocukluklarının topluma da anlatılması gerekmektedir.

Erikson, çocukları kendi bireysel farklılıkları olan, ebeveynlerinden ve çevresinden öğrendiklerinin yanı sıra kendisinin de ebeveynlerine ve çevresine yeni bir dünya sunma becerisi bulunan, böylece kendine özgü bir kültürel birikim oluşturan bireyler olarak görmektedir(akt.Tan,1994). Aristo, çocuğun eğitilmesinin öneminden bahsederek nasıl bir yetişkin olacağı konusunun, bugün sahip olduğu kimlikten daha önemli olduğuna vurgu yapmıştır(Heywood,2003). Bugünkü kimliğine biçtiğimiz etiketlemeler, çocuğun devam eden gelişimine ket vurmaktadır. Sonuçlarının nereye varacağını bilemeden yaptığı davranışları, ömrü boyunca düzelmesi mümkün olmayan hatalar olarak görmeye başlayan çocuk, kendisine atfedilen etiketi içselleştirerek yaşamaya başlamaktadır. Hâlbuki çocuk, etiketlenmesine sebep olan davranışları sadece kendi kararıyla yapmamaktadır(Rousseau,1943). Bu davranışı öğrendiği toplumsal alan göz ardı edilmemelidir.

Sosyal politika çalışmalarında çocuğun kendisini topluma faydalı bir birey olarak görmesi, toplum için kıymetli olduğunu hissetmesi önemli bir noktadır. Öz farkındalığı gelişen çocuğun refah seviyesi yüksek bir toplum için çabalayacağı öngörülmektedir(Mayall,2018). Çocuğun bu farkındalığının oluşacağı yerin öncelikli olarak okullar olduğu düşünülmektedir. Ülkeler nasıl topraklarını korumak için ordular kurup asker yetiştiriyorsa, toplumsal düzenin korunması için de çocukların sağlıklı, faydalı vatandaşlar olarak toplumla bütünleşmesi gerektiği, bunun en etkili uygulanabilirlik alanlarının da örgün eğitim kurumları olduğu ifade edilmektedir. Bu durumda devlet çocuğun örgün eğitim hayatına dâhil olması konusunda ısrarcı olmalıdır(Bumin,1998). Sosyolojik açıdan tek tip askeri düzen şeklinde oluşturulan eğitim programlarından ziyade devletin, çocuğun yaşadığı sosyal çevreden kaynaklanan kültürel farklılıkları içine alan yerel eğitim programları geliştirmesi çocuğun dünyasını anlamak için daha yerinde bir politika olacağı düşülmektedir. Her bir çocuğun kendi yaşamsal deneyiminin kıymetli olduğu göz ardı edilmemeli, yerel ve ulusal düzeyde oluşturulan politikalarda çocuğun içinde bulunduğu sosyokültürel süreçlerin tanınmasına da önem verilmelidir(Christensen ve James 2000). Bireysel ve kültürel farklılıklarına saygı duyulan bir eğitim sistemine dâhil olan çocuk ve ailesi kendisini daha güvende

hissedecek, toplum tarafından kabul edildiğini düşünecek bu şekilde toplumsal norm ve değerlere daha bağlı olacaktır(akt. Tan vd. 2007).

4.2.Çocuğun Damgalanması

Çocukluğu, henüz yetişkin olamamış birey olarak tanımlayan araştırmacılar, bireyin doğduğu andan on sekiz yaşına değin geçirdiği süreç olarak tanımlamaktadırlar(Çetinkaya,1997).Yetişkin bir birey olmayan çocuğa uygulanacak her türlü tutum ve davranışı, onun farklılığını bilerek gerçekleştirmenin çocuğa fayda sağlayacağı çocuk çalışmalarının ortak sonucudur(Bağlı,2003:270). Bazı durumlarda çocukların zihinsel ve bedensel farklılıklarının göz ardı edildiği olaylar yaşanmaktadır. Madde bağımlısı çocuk konusu da göz ardı edilen bu konulardan yalnızca birini oluşturmaktadır. Başlangıçta yalnızca bir merak sonucunda istenmeyen davranışta bulunan çocuk, gerçekleştirdiği davranışın toplum tarafından dışlanmasına sebep olacağını düşünememektedir. Bu, onun içinde bulunduğu gelişim döneminin normal bir süreci iken toplum onu damgalamakta, çocuğu rastgele yaptığı, sebep ve sonuçları hakkında bir fikri olmayan sapma davranışı ile baş başa bırakmaktadır(Canter,2008).

Etiketleme kuramı; çocuğun rastgele yaptığı ilk sapma davranışından sonra toplumun ona biçtiği etiketin çocuğun geleceğini önemli derecede etkilediğini öne sürmektedir. Suçlu profiline sahip olan çocuk adli süreçlerin içine dâhil olduysa yalnızca gerçekleştirdiği eylemle değil gerçekleştireceği tahmin edilen diğer suçlayıcı ve aşağılayıcı etiketlemelere de maruz bırakılmaktadır. Çocuk da toplumdan uzaklaşarak kendisine atfedilen etiketi özümseyerek yaşamını sürdürmeyi tercih etmektedir (Attar,2010).

Edwin Sutherland; suçlu etiketine maruz bırakılan çocuğun, kendisi için yetişkinler tarafından oluşturulan olumsuz tanımlamalarla birlikte sapma davranışını öğrendiğini belirtmektedir. Böylece çocuk sapma kültürüne uygun arkadaşları ile sapma davranışını pekiştirmeye devam eder. Artık o kendisi gibi olanlarla ilişki kurmaya devam eder. Suçlu olan, madde kullanan, hırsızlık yapan… Toplumun "temiz" diye nitelendirdiği kişilerden uzak durur(Ayan,2011).İllegal olan bu gruplara katılan çocuk, artık o grubun da ondan vazgeçmeyeceği bir parçası haline gelir. Oradan ayrılma kararı aldığında rahatça ayrılamaz, ailesi, arkadaşları ona eskisi gibi davranmaz ve kabul etmez (Göksu ve Karakaya,2009).

Suça sürüklenmiş çocuğun hakkında açılan soruşturma dosyası, çocuğun üstün yararı gözetilerek gizlilik çerçevesinde yürütülüyor olsa çocuk okuluna devam edip damga ile yaşamayı öğrenmek yerine normal bir birey gibi yaşamaya devam edecektir. Ancak çocuğun madde kullanımı, hırsızlık, kavga ya da diğer suçlarla ilgili açılan dosyası çocuğu çevreleyen diğer kamu kurumlarına da bildirilmişse çocuğa karşı artık okul müdürü, öğretmenleri, arkadaşları olumsuz yargı ile yaklaşılacaktır. Sosyal etiketleme artık kurumsal resmi bir etiketlemeye dönüşmüş olacaktır(Bernburg,2009:189).

BEŞİNCİ BÖLÜM

5.MADDE BAĞIMLISI ÇOCUKLARIN TOPLUMA KAZANDIRILMASI ÇALIŞMALARINDA DAMGALANMA DURUMLARI (BULGULAR)

5.1.Nasıl Başladım?

Katılımcılarla, uyuşturucu madde kullanımına ilk olarak nasıl başladığı, kaç yaşında başladığı, kiminle kullandığı, nasıl bir etki bırakacağını bilip bilmediği nerede kullandığı, kullanmaya iten sebebin ne olduğu üzerine yapılan görüşmelerde katılımcılar aşağıdaki ifadeleri kullanmışlardır.

Tablo 3. Katılımcıların madde kullanmaya kiminle başladıkları ve sebepleri

KOD ADI	İLK KİMİNLE KULLANDI	İLK KULLANMA SEBEBİ
A	Okul arkadaşlarıyla	Arkadaşlarının nereye gittiğini ne yaptığını merak etmiş
B	Abisiyle	Bir arayış içindeydim, merak
C	Arkadaşlarıyla	Arkadaş ortamından dışlanmamak
D	Tek başına	Kız arkadaşından ayrılmış uzunca süre geceleri uyuyamamış. Uyumak için ilk kez kullanmış unutmak için.
E	Arkadaşlarıyla	Delikanlılık için
F	Teyzesinin oğlu ile kullandı	Kilolu olduğu için dışlanıyordu. Arkadaşlarına dâhil olmak için kullandı.
H	Arkadaşlarıyla	Arkadaşları ezik der diye dışlanmamak için denedi
K	Arkadaşlarıyla	Keyif için
L	Arkadaşlarıyla	Keyif için
M	Arkadaşlarıyla	Sigara gibi keyif için

A: *"Mahallede beraber büyüdüğüm arkadaşlarımla okuldan çıkıp oyun falan oynuyorduk ama artık okul çıkışında onlar başka yerlere gidiyordu ben de üzülüyordum benimle*

oynamadıkları için her gün soruyordum siz nereye gidiyorsunuz ne yapıyorsunuz diye. Bir gün bana gel de gör dediler sonra onlarla gittim. Bana eroin dense ben gitmezdim bana cover diye bir şey söylediler gel de ne yaptığımızı gör dediler. Öyle başlamış oldum."

B:"*Babam kırtasiye açınca sürekli paramız oluyordu. Param olunca arkadaş çevrem genişledi arkadaş çevrem genişleyince yeni meraklarım oldu. Bu başlama sürecim de bu merakla oluştu."*

C:"*Lise 2 de başladım. Başlangıçta arkadaşlarımla zevk almak için başladığım şey devamında başka bir hale dönüştü hayatta tek vazgeçemediğim şey haline geldi. Çok sosyal bir insandım. Lise bittikten sonra üniversiteye hazırlık aşamasında bir anda boşluğa düştüm. Beni motive eden bir şey oldu. Bana iyi geldi ve o dönem daha çok kullandım."*

D:"*Ben maddeye başlamadan önce bazı arkadaşlarımın ailesi beni arardı, sen bugünlerde bizim çocukla görüşmüyor musun bak seninle görüşmediğinde hemen değişiyor madde kullanıyor falan diyorlardı. Ben maddeye bu kadar uzak bir insandım. Etrafımda kullananları kurtarmak için çabalıyordum."*

"Ben çok sosyal bir insandım, yaşamaktan zevk alan biriydim. Hani böyle yalnız kalıp yalnızlığıma iyi gelsin diye bir sebebim de yoktu. Tamamen o yaşların vermiş olduğu anlık bir refleksle başladım."

E:*"13 yaşında Gümüşhane'de Esrar ile başladım. Ailem İstanbul'da ben dedemle Gümüşhane'de kalıyordum. Dedem yalnız kalmasın diye yanında küçük çocuk yoktu o yüzden onunla kalıyordum. Dedem beni çok şımarık büyüttü. Bir dediğim iki olmuyordu evde tek çocuk gibi yaşıyordum. Meraktan, şımarıklıktan, delikanlılıktan başladım. Liseyi Gümüşhane'de bitirdim. Üniversite'ye hazırlanırken ailemin yanına geldim. Esenyurt' ta yaşamaya başladıktan sonra eroinle tanıştım. Ailem evlendikten sonra eşimin fark etmesiyle öğrendi. Eşim ile evlenmeden önce uzun yıllar flört dönemimiz oldu ama anlamamıştı aynı evde yaşamaya başlayınca kriz anlarımdaki terleme, titreme vs. hallerimi görünce anladı. Aileme de eşim söyledi. Yani 13 yaşından 24 yaşına kadar ailem anlamamıştı."*

F:"*Liseye başlamıştım. O zaman kilolu bir çocuktum arkadaş çevrem olmuyordu. Dışlanıyordum kilolu olduğum için. Teyzemin oğlu ile takılıyordum. Bir gün başka*

arkadaşının yanına gittik orda sigara gibi içiyorlardı keyif almak için ben de içtim. Kimse de söylemedi onun ne olduğunu başlayış o ve öyle de devam etti. İlk kullandığımda kendimi çok mutlu hissetmiştim, keyifli hissetmiştim. Sigaraya da öyle başlamıştım, gün geçsin, zaman güzel geçsin boş kalmayayım diye başlamıştım.

Annem babam ben 2 yaşındayken ayrılmıştı. Babam bu olaylar ortaya çıkmadan önce neredeyse hiç görüşmediğim biriydi. Belki de farkında olmadan içimde o boşluğu böyle şeyler yaparak gidermeye çalıştım bilmiyorum. Başlama sebebim bilinçli bir şekilde bu olmasa da sonradan düşündüğümde o yalnız hissetme duygumun baba eksikliğinden olduğunu düşündüm hep."

H:"*Arkadaşlarım arasında ezik duruma düşmemek için başladım. İçtiğimiz şeyin zararları nelerdi bilmiyordum. Uyuşturucunun bir zararı olmadığını düşünüyordum. Bütün uyuşturucuların aynı olduğunu, sadece farklı isimler koyduklarını düşünüyordum. Arkadaşlarıma soruyordum kanka bu ne diye. Kanka işte sakinleştiriyor, uyuşturuyor, 5-10 dk. sonra kendine geliyorsun korkma, sigaradan hiçbir farkı yok diyorlardı. İlk içtiğimde 15-20 dk. uyuşuk bir haldeydim. Yanımdakiler konuşuyordu ama asla anlamıyordum. Ve bu durum benim hoşuma gitmişti ve ben buna devam etcem demiştim.*

Benim en büyük hatam hayır diyememek oldu. Mesela yeni şeylere de öyle başladım. Hayır, istemiyorum demekten hep çekindim. Ama şu an diyebiliyorum."

K:"*Valla keyiften, arkadaş ortamı falan biz de bir duman alalım derken eve nasıl geldiğimi hatırlamıyorum. Keyif sigarası gibi içmiştim. Ne olacağını, ne olduğunu bilmiyordum. Uyuşturucu kullanmaya evlendikten sonra başladım.(daha önce esrar içiyordu ama onu uyuşturucu olarak görmüyordu.)Ondan önce esrar içerken kimse anlamıyordu. Aileme yansıtmıyordum. Evlendikten sonra arkadaş ortamı yine sigara gibi sarıp verdi bana. Ben asla beni bu şekilde esir alacağını anlamamıştım. O an çok güzel geldi kafam çok güzel oldu ama 8-9 yıl beni kendine köle yaptı. "*

L:*"Lise 2. Sınıftaydım. Erkek arkadaşım vardı. Bana ilk o denetti. Ara sıra sigara içiyordum bunun da öyle bir şey olduğunu anlatıyorlardı. İlk içtiğimde kendimi kuş gibi hissetmiştim. Herhangi bir yan etkisi de olmamıştı. 10-15 dk. sanki başka bir âleme gidip gelmiştim. Bu his bana çok güzel gelmişti. Hayatımı esir alacağının asla farkında değildim. Artık sürekli kullanmak isteyişimi durduramayınca kendime ne kadar büyük bir zarar verdiğimi fark ettim."*

M: "*Bana normal sigara gibi verdi arkadaşlarım. Tütün sardıklarını düşünmüştüm. İçince bir değişik oldum. Sonra güldüler bana ne oldu kafan güzel oldu mu diye. Ne verdiniz lan bana dedim. Ot Ot. Ottur bir zararı yoktur dediler. Gerçekten bir zarar görmemiştim o an. Daha keyifli gelmişti sigaradan. O günkü aklımda arkadaşlarımın bana nasıl bir kötülük yaptığını kavrayamamıştım. Aslında onlar kendilerinin de daha rahat, daha çabuk ulaşmak için yanlarına kullanıcı çekmeye çalıştıklarını ben de bu işlerin içine girince anladım. İlk anladığım an keyfini sürmek yerine o ortamdan ayrılsaydım ve o insanlarla bir daha görüşmeseydim belki bu hallere düşmeyecektim. Çocuktum. Hayır demeyi yeni öğrendim keşke o zaman bilseydim."*

Katılımcıların %90'ı arkadaş etkisi, merak ve keyif için madde kullanımına başladığını belirtmişlerdir. Yalnızca bir kişi kız arkadaşından ayrıldığı için kendini kötü hissettiğini uyuyamadığını daha önce çevresinde madde kullanan kişilerin olduğunu bu sebeple madde kullanırsa uyuyabileceğini düşünerek başladığını ifade etmiştir. Katılımcıların neredeyse tamamının uyuşturucu maddenin zararları hakkında nitelikli bilgiye sahip olmadığı, uyuşturucu maddeleri tanımadıkları, bu sebeple kendilerine başka isimlerle sunulan uyuşturucu maddelerin "uyuşturucu" olduğunu bilmedikleri tespit edilmiştir. Katılımcılar arasında tespit edilen bir diğer durum, çocuk yaşta uyuşturucu madde ile tanışan katılımcıların, hayatlarında okul ve ev dışında başka sosyal aktivitelerin olmadığı, bu boşlukları arkadaşları ile sokakta kendilerine yeni heyecanlar arayarak doldurmaya çalıştıkları gözlenmiştir.

5.2.Damgalanmadan Önce Sosyal Hayat

Katılımcılara madde kullanmaya başladıktan sonra aile hayatlarında, sosyal hayatlarında nelerin değiştiği, henüz kimsenin öğrenmediği dönemde nasıl bir sosyal hayatı olduğu, okuluna devam edip etmediği hakkında sorulan sorulara katılımcılar aşağıdaki cevapları vermişledir.

Tablo 4. Katılımcıların madde kullanırken eğitim hayatları

KOD ADI	MADDE KULLANIRKEN EĞİTİMİNE DEVAM EDİYOR MUYDU?
A	Evet
B	Evet
C	Evet
D	Evet
E	Evet
F	Evet
H	Evet
K	Hayır
L	Evet
M	Hayır

A: *"Ben 15 yaşından önce ailemde gırgır şamata yapan sürekli ailemi güldüren biriydim. Aile bağlarımız çok kuvvetliydi bağımlı olduktan sonra sürekli bu duyguların altında ezildim. Aileme hep mahcup oldum. O yüzden sürekli çalışıyordum. Zoruma gidiyordu babam bizim için ağır sanayide çalışıyordu ben bu hale düşmüştüm."*

A'nın annesi: "*Bu bağımlığa düşmeden önce A ekmek almaya gittiğinde üstünden artan 1 lirayı harcamazdı bana getirirdi. Her şey için izin isteyen bir çocuktu."*

B:"*Ben 12 yaşından beri kullanıyordum. Ailem öğrendiğinde 17 yaşındaydım. O vakte kadar çalışma hayatım vardı, düzenli spor kulübüne gidiyordum. Okuldaki çocuklar öğrendiği için bana eziyet ediyorlardı okulu o yüzden bırakmıştım. Sessiz içe kapanık bir yapım vardı o yüzden anlaşılması zordu. Bir de ben ilgi çekmeyi seven bir çocuktum. Küçüklükten beri abimin psikolojik rahatsızlıkları vardı ailem onunla ilgileniyordu ben de benimle daha çok ilgilensinler istiyordum. Hep çalıştığım için sokağa hiç düşmedim. Kendim çalışıp madde alabiliyordum. Hırsızlık yapmak ya da torbacılık yapmak zorunda kalmadım."*

C:*"Madde kullandığım yıllarda ailemle problemlerim oluyordu ama ergenlik döneminde olduğum için ailem asla madde kullanımına bağlamıyordu. Ergenlik döneminde o sebeple aileler anlayamıyor. Şu an başlasaydım mutlaka anlaşılırdı çünkü artık olgun birisiniz hareketlerinize hemen yansır değişim ama tam değişim döneminde böyle bir şey yapmış olmam hiç dikkat çekmedi."*

*"Üniversiteyi kazanıp Kars'a okumaya gittim. Orada da kullanmaya devam ettim. Ama okul bittiğinde ailemin yanına döndüğümde artık başa çıkamayacağımı anlayıp aileme kendim anlattım."(*etiketlenme yaşamadan uzun yıllar kullandı ve üniversite kazanıp üniversiteyi bitirebildi.)

D'nin annesi: "*Ben abisinden beklerdim ondan beklemezdim. Abisi çok hırçın kavgacı bir çocuktu ama bu öyle değildi. Çok uyumlu bir çocuktu. Çok sakindi."*

E:"*Ailem öğrenmeden önce sürekli insanlardan kaçıyordum. Çünkü sürekli insanlar anlayacak diye endişeleniyordum. Düğünlere aile toplantılarına hiç gitmiyordum. Madde kullandığımı bilen arkadaşlarım beni anlıyordu o süreçte ailemden ziyade onlarla olmak bana daha iyi geliyordu çünkü gizlenmeme gerek kalmıyordu."*

"Ben hep dedemle büyüdüğün için annem ve babamla çok az kaldım. Onların yanında kalırken de dayıma gidiyordum teyzeme gidiyordum herkes beni birinde sanıyordu ama ben sokakta madde kullanıyordum."

F:"*Annem bir şeyler olduğunu hissediyordu ama ergenlik sanıyordu. Ben hep kandırıyordum onları. Mesela okulu bırakırken annemi ikna etmek için ben çalışmak istiyorum, dışarıdan okurum kafam almıyor diyordum. Ama ortaya çıkacak diye korktuğum için okula devam edemedim. Kullanmaya başlayalı 6 yıl olmuştu. Kimse anlamamıştı polise yakalanınca ortaya çıktı."*

"Teyzem oğlundan şüpheleniyordu ve bana sürekli benim oğlumla çok dolaşma diye beni uyarıyordu. Ama ben dinlemiyordum çünkü ben de kullanıyordum ve kuzenim maddeyi buluyordu ben parayı organize ediyordum."

"Kazandığım para yetmiyordu, annemin evdeki kozmetik şeylerini sattım, Iphone telefonum vardı onu sattım çalındı dedim. Teyzemin kredi kartından çekmiştim. Neler neler düşündüğün zaman çok acı ama gülüyorum o eski hallerime."

K:"*Askerden hemen sonra görücü usulü eşimle evlendim. Eşim hemen hamile kaldı çok çocuk istiyordum biz çok kardeşiz benim de çok çocuğum olsun istiyordum. Bizim orda doğuda çok çocuk iyidir. Benim uyuşturucu kullandığımı öğrendiğinde 3 aylık hamileydi. Ondan önce bilmiyordu kimse. Ben inşatta çalışıyordum.15 yaşımdan beri esrar kullanıyordum ama hayatıma devam ediyordum hep işim vardı. 16 kardeşiz onlarla aile bağlarımız kuvvetliydi. Evlendikten sonra eroin kullanmaya başlayınca param yetmemeye başladı artık bekâr da değildim eve de para getirmem gerekiyordu o yüzden satıcılığa başlamıştım. Zaten satarken yakalanınca herkes öğrendi ve artık aile düzenim falan kalmadı."*

Katılımcıların %80'inin madde kullanırken okula devam ettiği ama sürekli öğrenilecek diye kaygı yaşadığı öğrenilmiştir. Bu sebeple katılımcıların %60'ının okulu yarıda bıraktığı tespit edilmiştir.%30 unun okul hayatını damgalanmadan tamamladığı, %20'lik kısmının madde kullanırken üniversite sınavlarına hazırlandığı ve bir devlet okulunda 4 yıllık lisans bölümlerini kazandıkları öğrenilmiştir.

Katılımcıların damgalanmaktan çekindikleri, bu sebeple aileleri öğrenmeden önce de içsel damgalama yaşayarak hayatlarını sürdürdükleri gözlenmiştir.

5.3.Öğrenilmeden Önce(Damga Yemeden) Bireysel Olarak Maddeyi Bırakma Girişimleri

Katılımcılara madde kullandıkları toplum tarafından öğrenilmeden önce maddeyi bırakma girişimlerinin olup olmadığı sorulduğunda şu ifadelerle kendilerini açıklamışlardır:

A:"*1 yılın sonunda madde hastalıkları başlıyor kendini gösteriyor annem beni normal hasta oldum sanıyor üşütme mide bulantısı vs. gibi ben de kendimi normal hasta sanıyordum ta ki bir arkadaşıma bu aralar çok hasta oluyorum diye anlatana kadar. Arkadaşım da git bunu iç kendine gelirsin dedi(madde verdi) ve o zaman yavaş yavaş maddenin hastalığı olduğunu anladım. Ondan sonra ailem öğrenmeden bırakmaya çalıştım hep. Bunun bırakma ilacı vardı onu buldum onunla denedim 1 hafta kullanmıyordum ama sonra dayanamıyordum tekrar başlıyordum. Kullandığım 10 yıl hep bırakmak istedim."*

A'nın annesi: "*En son bıraktığı tedaviye giderken evde banyoda son kez kullandı. O zaman bile kendi ile kavga ederek kullandı. Bağırdı çağırdı lanet okudu. İnsanın içi parçalanıyor ama hiçbir şey yapamıyordu."*

B:"*Maddenin hastalıkları vurmaya başladığında bırakmayı çok istedim ama bırakamadım."*

C:"*Üniversiteye başladığımda kendi başıma defalarca bırakma deneyimim oldu ama her defasında yeniden başladım. Üniversite bittiğinde artık kendi başıma bırakamadığımı anladığım için ailemle paylaştım."*

D:"*İlk dedem fark etti. Bırakmak için çabalarken kullandığım ilacımı bulmuş eczacı arkadaşına sormuş. O anlatınca inanamamışlar. Çünkü maddeye karşı çıkan, ailemle hiç problemi olmayan bir çocuktum. Zaten denemek için başlarken bağımlılık aşmasına nasıl geçtiğimi ben de anlamadım ve bundan kendimi kurtarmak için kimseye belli etmeden kurtulabilmek için çok çabaladım. Yakalanma sürecim de bu çaba için kullandığım ilacın bulunmasıyla oldu. "*

"Bir şey ekmekten sudan önce gelir mi geliyordu işte! O yüzden evden de para çalıyordum, babamın cebinden de aldım, dışarıda da bir şeyler yapmaya çalışıyordum ama bir yandan da bırakmak için çabalıyordum."

E:"*Ailem duymadan önce, evlenmeden önce kendi kendime en az 5 6 kere bırakmaya çalıştım. Köye gittim kullanmamak için, ilaç kullandım ama olmadı."*

F:"*Bırakacağımı düşünmüyordum. Bir kere düşmüştüm bu batağa bırakan da hiç duymamıştım".*

K: "*Evlendikten sonra hep kendi kendime söz verdim. Artık içmeyeceğim diye. Eşimi çok seviyordum öğrenirse beni bırakır gider diye çok korkuyordum. Artık bekâr değildim ama arkadaş çevrem hep çağırıyordu kendimi tutamıyordum. Kendi başıma bırakamadım ama hep bırakmak istedim."*

L:"*Defalarca denedim. İlaç aldım bırakırım diye ama her defasında başarısız oldum. Her krize girdiğimde bırakmak istiyordum lanet okuyordum ama bırakamıyordum. Bırakacağıma dair hiç umudum da kalmamıştı."*

M: "*Annemi çok seviyordum o duyacak ve üzülecek diye ödüm kopuyordu. Çok bırakmak istiyordum. Bana dair çok güzel gelecek planları vardı ama ben bir bataklığa saplanmıştım haberi yoktu. O öğrenmeden önce bir sağlık kuruluşuna gidip bırakmam mümkün değildi. 18 yaşından küçük olduğum için aileme haber verilmesi onayının alınması gerekiyordu. Kendi başıma denedim. Ama olmadı."*

Katılımcıların %90'ı damgalanmadan önce maddeyi bırakma girişiminde bulunduğunu ifade etmiştir. %10'luk kısmı ise etrafında hiç maddeyi bırakan görmediği için buna dair bir girişimde de bulunmadığını belirtmiştir. Katılımcılar damgalanma endişesi ile kimseden yardım isteyemediğini, öğrenildikten sonra hayatlarındaki her şeyin daha kötüye gideceğini düşündüğünü ifade etmişlerdir. Çocuk yaşta oldukları için kendi başlarına bir sağlık kuruluşuna başvuru yapamayacaklarını, herhangi bir kurumdan yardım talep etmeleri halinde yine herkesin öğreneceği endişesi ile yalnız başlarına bağımlılıktan kurtulma çabalarının olduğu öğrenilmiştir.

5.4.Öğrenildikten Sonra Sosyal Hayat

Görüşmelerde, katılımcılara madde kullandıklarının öğrenilmesinin ardından hayatlarında nasıl değişiklik olduğu sorulduğunda kendilerini şu sözlerle ifade etmişlerdir:

Tablo 5.Katılımcıların suça bulaşma durumları

KOD ADI	SUÇA BULAŞTI MI?
A	Evet
B	Evet
C	Evet
D	Evet
E	Hayır
F	Evet
H	Evet
K	Evet
L	Evet
M	Evet

A:"*Aslında hocalar biliyordu ama nasılsa okuldan atılacağız diye bizimle uğraşmıyorlardı. Zaten atılacaklar gitsin aileleri uğraşsın. Tavırları böyleydi hocaların."*

A'nın annesi: "*Okul müdürü çağırdı oğlun cigara kullanıyor dedi. Okuldan atıldı dedi. Ben cigara ne bilmiyorum sigara sandım müdüre yalvardım atmayın diye. Akşam eşime anlattım oğlumuz cigara kullanıyormuş okuldan attılar diye o söyledi bana cigaranın ne olduğunu. İlk hatamız kabullenmemekti. Çünkü asla beklemiyorduk."*

A'nın annesi: "*Akrabalardan biri öğrendiğinde bırakın bunu bir yerde geberir belediye kaldırır bırakın dedi."*

A:"*Bana sormadan bir anda başka yere taşındılar. Ben aylarca ailemle konuşmadım. O güne kadar onlara karşı hiç kin beslemiyordum ama o zaman çok kinlenmiştim. O zaman daha çok içmeye başlamıştım. Çünkü ben zaten çıkmazdayım bir de hiç bilmediğim hiç tanımadığım yere getirdiler paramparça oldum. Eski mahallemde doğup büyümüştüm. Dışarı çıktığımda herkesi tanıyordum onlar beni tanıyordu insanlar beni her halimle biliyordu."*

B:" *Madde satın alırken polise ilk yakalanışım 18 yaşında oldu. O zaman polisler beni götürdü öyle tedaviye başladım. Yakalanınca beni doktora sonra da nezarete götürdüler 8 saat kaldım nezarette sonra tövbe ettim bir daha ağzıma sürmeyeceğim dedim."*

"İnsanlar, arkadaşlarım öğrendikten sonra kimse ile bir bağım kalmadı."

"Liseye başladığımda arkadaş çevrem benim kullandığımı bildiği için beni sürekli tehdit ediyordu benden para istiyorlardı vermeyince beni dövüyorlardı. Babama beni tehdit ediyorlar benden haraç istiyorlar dediğimde babam rehberlik hocası ile konuşmaya gitti ama hiçbir şey yapmadılar. Okul değiştirme falan gibi şeyler benim aklıma gelmedi ailem de üstüne çok düşmedi. Ben de tehditler ve arkadaşlarımın baskısı devam ettiği için liseyi bıraktım. Oysa ben yazılımcı olmak istiyordum. Okuldan ayrılınca herkesten uzaklaşmaya başladım daha kötü oldu benim için. Boşluğa düştüm."

C: Üniversitede arkadaşlarım biliyordu. Onlar benimle kullanmıyordu ama benim nasıl bir yoksunluk çektiğimin de farkında değillerdi o sebeple anormal karşılamıyorlardı. Ama çok sert olan arkadaşlarım da vardı hiç umursamayıp yanımda duran da vardı.

C'nin annesi: "*İlk öğrendiğimizde dünyamız karardı. Şoka girdik. Birkaç gün o etkiden çıkamadık. Sonra tedavileri araştırdık, çip taktırdık, solüsyon ilacı kullandı babası hep yanında evde durdu. Ama o denemelerde asla bırakmadı. Ta ki bu merkezi tanıyana kadar. İlk öğrendiğimizde çok kızdık bu senin elinde sigara gibi bırakırsın ne olacak dedik. Yalandan kullanıyorsun dedik. Ama merkezin bize verdiği eğitimler sayesinde artık hasta olduğunu onun elinde olmadığını anladık".*

C:"*Dışarıda kimsenin bir şeyini çalmadım ama evden ve kendime ait olan şeyleri bile sattım. Babam devlet memuru ben üniversite okudum sicilim bozulacak diye çok korkuyordum o yüzden hiç başkasının bir şeyine dokunmadım. Bir de çok sıkıştığımda açık açık aileme söyledim, halam vardı ona söyledim. Dışarıda olan çocukların ailesi yok, yapacak başka seçenekleri yok mecburlar yapmaya."*

D:"*Diğer insanların duyduğunu fark ettiğimde insan içine çıkmak istemedim. Daha çok içime kapandım. Çok mahcup oluyordum. Bir de hem kendi adıma hem de ailem adına mahcubiyet yaşayarak o üzüntü ikiye katlanıyordu."*

"Ailem öğrendikten sonra tedavi denemelerinin başarısız olduğu bir dönem 2 ay babaannemde kaldım. O süreçte halalarım bana kendimi kötü hissettirmişti. Babaanneme zarar vereceğimi düşündüler, babam da beni evde istemiyordu babaannemin yanından da göndermeye çalıştılar."

"Abimin babamın parasını aldığım zamanlar oldu onlardan dayak yediğim zamanlar oldu. O süreçte annem beni kurtarmaya çalışıyordu."

D'nin annesi: "*O zaman aklı başında değildi ama hala anneme vurmayın diyordu*(ağlayarak anlattı)"

D'nin babası: "*Annesi hiç yalnız bırakmadı her şeyi o takip etti ben erkeklik gururu derler ya kabullenemedim. Çok kızgındım. Dövdüm, evden attım her kötülüğü yaptım oğluma ama hep annesi onu korudu. Bu merkez beni de değiştirdi. Buradaki ilgi alakayı gördükten sonra biz ailecek bu duruma sahip çıkmaya çalıştık. Ben çocuğuma karşı kin kusuyordum anlatamıyorum yani çok kızgındım… Psikolojik baskı uyguladım, eve*

almamaya çalıştım, dövdüm, evden dışarı çıkmasın diye kapıyı kilitledim. Biz onu bu duruma itecek bir şey yapmadık nasıl bizim oğlumuz böyle bir şey yaptı diye gururuma yediremiyordum. Biz neden hak etmediğimiz bir şeyi yaşıyoruz diye düşünüyordum. Lanet olsun ne halin varsa gör dedim. Ama annesi asla bırakmadı. En sonunda bu merkezi buldu da kurtulduk."

E: "*Aileler öğrenince herkes arkamda durdu. Bana destek oldular hem eşimin ailesi hem kendi ailem. Onlar öğrendikten sonra kendimi güçlü hissettim".*

F:"*Ben anneme anne ben bunu bırakacağım dedim, o da elimi tuttu bana bırakman için elimden geleni yapacağım dedi. Ve hakkını ödeyemem bana hep çok destekçi oldu. Parasal anlamda borç buldu, zorluk yaşadı ama asla beni bırakmadı."*

"Çok dışlanıyoruz. Mesela ben ailemden örnek vereyim. Çok sevdiğim fikirlerine önem verdiğim bir abim vardı ailede benim bu durumlarımı öğrenince telefonlarımı bile açmadı. O zaman kendimi çok kötü hissetmiştim. O kişi benim için çok özel biriydi. O yüzden çok dışlıyorlar, çok hor görüyorlar o düzelmez diyorlar. Kendimi o kadar kötü hissettim ki paramparça hissettim bir yerimi kesip atsalar belki canım bu kadar yanmazdı."

"İnsanlar bizi zarar verecek, tehlikeli, insanlığa hiç faydası olmayacak kişiler olarak gördükleri için ön yargılı davranıyorlar. Türkiye medya ve televizyonla öyle bir damga vurmuş ki normal insan uyuşturucu etkisinde biri gördüğünde sanki şeytan görmüş, öcü görmüş gibi davranıyor. Ben şeye şahit oldum. Kriz anında bir genci gören anne yanındaki çocuğa benim sözümü dinlemezsen bak böyle olursun diyordu. "

H: "*Babam bir sene sonunda öğrendi. Çünkü bonzaiye başladığımda artık yoksunluk çekmeye başlıyordum o kriz anlarında çok sinirli oluyordum bağırıyordum çağırıyordum. Babama sinirlenip evden kaçmaya başladım.2-3 haftalık dönemler şeklinde dışarıda kalıyordum. Apart tutuyordu arkadaşlar oralarda kalıyordum. Babam beni bir gün meydanda yakaladı. Ben eve gitmek istemedim. Polis geldi polislere yurda gideceğim dedim. Yurdu kullanan arkadaşlarımdan duymuştum. Babam artık öğrenmişti madde kullandığımı eve gitsem beni dışarı göndermeyecekti, daha kullanmayacaktım ama yurtta bir şekilde yolunu bulurdum diye bir anda aklıma yurda gitmek geldi."*

"4 yıl yurtta kaldım. Yurda gitmeden önce bonzai ve mariano kullanırken yurt hayatım boyunca bütün maddeleri kullandım. En son met(metanfetamin) i bıraktım. Yurttan kaçıp yurttaki arkadaşlarla bunları öğrendim."

"17 yaşımda yani bundan bir yıl önce taksimde eskortluk yapmaya başladım. Çünkü kullandığım madde pahalı. Yurttaydım başka seçeneğim yoktu. Tabi bu yine arkadaşlarımın fikriydi. Yine arkadaşlarım. Çok iğrenç bir duyguydu. Mesela ben isteyerek kendi rızamla başlamıştım ama arkadaşlarım tarafından haberim yokken satıldığım da oldu."

"Sevgilim mesela ona güveniyorum ama sevgilim beni arkadaşına satıyor. İşim çıktı diyor ben gelene kadar bir yere gitme yanına bir arkadaşım gelecek diyor. Gelen kişi beni saçlarımdan sürükleyerek bana şiddet uygulayarak beni kullanıyor, sonra işini bitirip gidiyor. Bundan yararlanan da eski sevgilim oluyor."

"O an onu yapmam gerekiyordu yaptım. Bu yaptıklarımdan utanç duymuyorum. Bir daha olsa asla yapmam ama o an yapmam gerekiyordu. Ben hırsızlık da yapabilirdim başkalarına zarar da verebilirdim. Kendi bedenimle ilgili yaptığım şeyden benim adına başkalarının utanç duyması bana garip geliyor."

"En dibi gördüğüm zamanda 2 hafta sokakta kaldım. O süreçte camilerin musluklarından su içiyordum fırınlardan da bayat ekmek istiyordum. O zaman daha eskortluk falan yapmıyordum. O zaman aklıma gelmiyordu, kendime yakıştırmıyordum daha 15-16 yaşındaydım. Sokaklarda kalıyordum, yağmur yağıyordu, yürüyerek semt semt dolaşıyordum. Esenyurt'tan Avcılara, Beylikdüzü' ne yürüyerek gidiyordum en dip halim oydu ve insanlar bana acıyarak bakıyordu. En nefret ettiğim şeydir insanların bana acıyarak bakması! Kimse o haldeyken bir şeye ihtiyacın var mı demek için yanıma gelmiyordu sadece benden faydalanmak için yanıma geliyorlardı ben de onlara küfrediyordum kendimden uzaklaştırmaya çalışıyordum."

"Bir kız madde kullanıyorsa o kız kesin orospudur. Hep böyle bakılıyor. Hâlbuki ben o haldeyken bile o yola düşmemiştim."

"Sen kimseye bir şey yapmıyorsun, kimseye zarar vermiyorsun ama dışarıdaki insanlar hep sana kötü gözle bakıyor bu çok kötü bir duygu. Ben o sırada sadece sokakta kalıyordum zannettikleri gibi düşük değildim."

K'nin eşi: "*Ben de o anda öğrenmiştim eşimin uyuşturucu kullandığını.(satıcılıktan yakalanınca) Bana söz verdi kullanmayacağım diye ama devam etti arkadaşlarını eve getirdi bana sinirlendikçe artık açık açık içiyordu evde. Daha önce hiç böyle şeyler yapmazdı. Ama öğrendikten sonra biz engellemeye çalıştıkça annesine bana şiddet uygulamaya başladı, bağırdı çağırdı hep."*

K'nin eşi: *Evden kaçtığı süreçte komşusunun yanında inşatta çalışmış, inşatta kalmış ama komşu bize hiç bunu söylemedi bir de aksine eşime, abinler baban seni gördüğü yerde öldürecek sakın buradan çıkma, eşin de evi terk etmiş babasının evine gitmiş demiş.*

K: *"O sıra beni çalıştırıyor ama ne kadar para veriyor hatırlamadığım için beni kullanmış aslında. Uyuşturucu etkisinde olduğum için hesap kitap bilmediğim için beni bedavaya çalıştırdığı için bana yalan söylemiş."*

K: "*Esenyurt' ta ki Avm' nin önünde bir lira dileniyordum insanlardan. O sıra bizim Vanlı akrabalarımız beni görüp babamı aramış Babam geldi beni almaya, ben bağırdım polis polis beni öldürecekler diye. Sonra abimin evine götürdüler beni. Üstümü başımı değiştirdiler. Herkes bana sarılıp ağladı. Eşim aileme Allah adı vererek dokunmayın ona, karışmayın dedi. Babam da "ya kızım neyine karışacağız Allah vurmuş ona " dedi."*

K'nin eşi: "*Bir de bunların yanında kendi ailem beni sürekli sıkıştırıyordu. Senin eşin kayıpmış sen bana söylemiyorsun diye ben de babama yalan söylüyordum öyle bir şey yok diye. Ama eşimle aynı köylü olduğumuz için babama her şey sürekli gidiyormuş."*

K'nin eşi: "*Eşim beni çok seviyordu bunu biliyordum. Ailem, etrafımdaki akrabalar herkes bırak git diyordu ama ben yine kendi hissettiğin gibi yaşadım. Çünkü içimde bir umut vardı."*

K'nin eşi: "*Çocuklara hiç belli etmemeye çalıştım. Babasının askere falan gittiğini düşünüyorlardı. Hatta bir gün oğlum dedesine dedi ki sen benim babam olur musun benim babam askere gitti. Bunu hiç unutmuyorum. Benim de artık psikolojim bozulmuştu."*

K'nin eşi: "*Normalde inşaatçılar çok iyi para kazanıyor ama eşim kazandığı paranın 4 te 1 ini bana veriyordu. O yüzden sosyal yardımlara da başvurdum. Orda da çocuklarımı alacaklarını söylediler bir daha gitmedim çocuklarımı alırlar diye."*

L:"*Öğrenildikten sonra bana özellikle ailemin kötü davrandığını düşünüyordum. Normal bile davransalar madde kullandığım için bana normal bakmadıklarını düşünüyordum. Sadece ailem değil öğrenen herkesin bana böyle baktığını düşünüyordum. Bu hislerime madde iyi geliyordu. İçince cesaret geliyordu insanlara cevap verebiliyordum."*

Katılımcılar madde kullandıklarının aileleri ve sosyal çevreleri tarafından öğrenilmesinin ardından yoğun sosyal damgalama yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Ailelerin öğrendiği andan itibaren bir şok dönemi yaşadığı, bu dönemde çocuklarına kötü muamelede bulunduğu, şok döneminin ardından bağımlılık konusunu araştırdıkça sahiplenici tutum sergiledikleri gözlenmiştir. Yaşanan sosyal damgalamanın yalnızca madde kullanan kişiye değil aynı zamanda ailelere de yapıldığı bu sebeple de ailelerin bu utançla çocuklarına daha çok yüklendikleri gözlenmiştir. Ailenin öğrendiği andan itibaren ailesinden destek alan katılımcıların maddeyi bırakma sürecinin daha hızlı olduğu tespit edilmiştir. Katılımcıların ortak özelliğinin tüm yaşanan olumsuz süreçlere rağmen ailelerinin onlardan vazgeçmemesi olduğu tespit edilmiştir.

5.5.Öğrenildikten Sonra Tedavi Süreçleri

Katılımcıların uyuşturucu madde bağımlılığının bulunduğunun aileleri tarafından öğrenilmesinin ardından kaç kere tedavi olmak için bir sağlık kuruluşuna başvurduğu, tedavi süreçlerinde yaşadıkları, bağımlılıktan kurtulma hikâyesi hakkında katılımcılar kendilerini şöyle ifade etmişlerdir:

Tablo 6. Katılımcıların madde kullandığı öğrenildikten sonra tedavi süreçleri

KOD ADI	KAÇ KERE BİR TEDAVİ MERKEZİNE BAŞVURU YAPTI
A	6
B	2
C	2
D	2
E	3
F	1
H	5
K	8
L	5
M	3

A'nın annesi: "*İlk yatışının yapıldığı yere götürdüğümüzde üstünü falan arayıp yatışı yapılacakken ağlarken doktor bana ağlama o senin oğlun değil dedi o zaman çok kötü olmuştum. Sonra mantıklı düşünmeye başladığımda benim eski oğlum değildi dedim."*

A:"*6 kere, farklı farklı yerlere gittik. Ailem çok para harcadı. Krediler çektiler. Borç para buldular. Ama olmadı. Bağımlı insan kesinlikle yatarak, psikolojik destek alarak tedavi edilebilir. Ayakta tedavi diye bir şey yok. Sabah psikoloğa götürülüp akşam eve getirilmemeli. Ya da 15-20 gün yatıp sudan çıkmış balık gibi tekrar eve gönderilmemeli. Bu merkez dışındaki her yer öyle yaptı."*

B:*"Bakırköy'de 2,5 ay yattıktan sonra ayaktan tedaviye devam ettim. O süreçte hemen yine madde kullandım ama ayda bir test vermeye gidiyordum. Test için bir hafta kullanmıyordum. Temiz çıksın sonuç diye. Sonra ilaç yazıyorlardı ben o ilacı satıp yine madde alıyordum. Artık kafamız sürekli böyle şeylere çalışıyordu."*

"Maddenin hastalığı tutmaya başladıktan sonra bırakmaya karar verdim. Kemiklerim ağrıyordu çok yoğun, sürekli burnum akıyordu. Ağrıdan uyuyamıyordum. Sıcak sobanın önünde bacaklarımı ısıtıp bir yarım saat uyumaya çalışıyordum. Soğuk terler döküyordum."

C'nin annesi:" *C ilk tedavi merkezinden çıktı, ne test veriyor ne ilaç kullanıyor, aldı başını gitti. Kız arkadaşı vardı. Ben de aradım onu kızım C artık benim için öldü. Elimden kaydı gitti. Oğlumu kaybettim. Bana sarıldı ben vazgeçemem dedi o bizi sürekli tekrar kendimize getirdi. 2. denemesinde başardı."*

D:"*Ailem öğrendikten sonra tedavi süreçlerim başladı ama en sonki merkeze kadar hepsi başarısız oldu. Çünkü Amatem' de sadece 21 gün kalıyorduk sonra eve gönderiliyorduk. Ve bu merkezdeki gibi bizi dışarıdaki tehlikelere hazırlama vs. yoktu. Ben Amatem'den birkaç ay sonra tekrar başlıyordum. Bu şekilde bir döngüye girmiştim. Ama merkezde sizi hayata hazırlıyorlar Ulaşmak çok kolaydı çıksam bile istediğim zaman hocaların yanına gidebiliyordum. Bu çok iyi hissettiriyordu. Ailelerimiz de bilinçlendiriliyordu. Eskiden bize tepkisel davranan aile üyeleri de bize nasıl davranması gerektiğini öğrenmişti. Tamamen çevremiz güzellikle çevrilmişti."*

E'nin eşi: *"Evliliğimizin 1. yılı bitmek üzereydi artık yakaladım kullandığı şeyleri ama hep inkâr ediyordu. En sonunda ben gidiyorum dedim o zaman kabul etti ve tedavi olmayı kabul etti.*

E:"*Eşimi çok seviyordum. Onun beni bırakıp gitmesini asla istemiyordum. Ben de bıkmıştım bu halimden ama kurtulamıyordum. Para yetiştiremiyordum iyi bir eş olamıyordum. Evlendiğimiz günden beri içimde bırakma isteği vardı ama yapamıyordum işte."*

"Tedaviye karar vermiştim ama 6 ay yatılı tedavi görmek korkutucu geliyordu. Hocaya 1 aylığına alıyorsanız alın yoksa gelmem dedim. Onlar da bana sen hele bir başla sonra bakarız dedi. Kestirip atmadı. Sonra devam ettim tedaviye."

F:"*Üzerimde eroinle yakalandım. Polisler beni nezarete götürdü. Önce dayak yedim bir güzel. Sonra krizim tuttu nezarette. Annemi aramışlar annem karakola gelirken yolda bayılmış. Şoka girmiş. Ben nezarette bir gün kaldım sonra eve geldik kendime baktım her yerim mosmor, annem karşımda perişan öyle bırakmaya karar verdim. Şimdi o polisleri gördüğümde teşekkür ediyorum. Yoksa yıllardır gizli gizli bir şekilde kullanmaya devam edecektim. Hayatımda kimse bana şiddet uygulamadı. Annem bir dediğimi iki etmedi. Her dediğimi yaptı. Orda hayatımda ilk kez dayak yemiştim. Annem beni şımarık büyütmüştü ne yalan söyleyeyim. Benim dönüm noktam oldu o yakalanma.*

"Annemle eve geldiğimizde annem hüngür hüngür ağlıyordu ben ise krize girmiştim hemen madde bulmam gerekiyordu. Evden çıkıp gittim. Madde kullandım kendime geldim. Annemin karşısına geçtim ona dedim ki ben senin hakkını asla ödeyemem. Sen beni tek başına el bebek gül bebek büyüttün ama ben bunun içine düştüm ve tek başıma işin içinden çıkamadım. Bırakacağım dedim. O an annemin mutlu olması için ölmem gerekseydi ölürdüm o kadar üzülmüştüm ona."

"Amatem asla benim için bir tedavi yeri değildi. Çünkü içeri sokan vardı, birlikte imza atıp çıkan hemen aşağıda bulan vardı. Orda nasıl tedavi olabilirdiniz. O yüzden oranın insanlara destek olduğunu düşünmüyorum. Sadece ilaç veren bir yer benim gözümde.

"Mesela ben tedavi merkezindeki diğer hastalardan korkuyordum. Çok değişik geliyorlardı. Çünkü hiç onların arasına girmemiştim öyle bir ortamım olmamıştı."

H: "*Yurttayken de defalarca tedaviye yönlendirildim. İlaç tedavileri falan başladı. Hatta en son metanfetamin kullanmaktan şizofreni başlangıcı olmuş dedi doktor. Yurda alındığım günden beri tam 4 yıl sürekli tedaviye götürdü hocalar beni, sürekli ilaç verildi falan ama ben hep kullanmaya devam ettim hiç bırakamadım. Çünkü bence madde ilaçla bırakılan bir şey değil."*

K'nin eşi: "*Eşim bunu bırakmak için 6-7 ay Irak'a gitti orda hiç kullanmadı ama geri geldi yeniden başladı. 2 kere Bakırköy'e yattı oradan çıkınca yeniden başladı. Artık bir mucize olması gerekiyordu. Ben iyice umudumu kesmiştim. Eşimin abisi iyilikle olmayınca artık ona baskı oluşturmaya başladı. Madem kullanmıyorsun 1 liranın bile hesabını bana vereceksin. Paranın nereye gittiğini kaç para kazandığını bana anlatacaksın diye sert çıkıştı. Eşim O gün evden gitti 1 ay gelmedi."*

K:"*Daha önce mesela bir hastaneye doktora para bile teklif etmiştim. Yalvarmıştım. Beni yatırın bir kızım var bir karım var diye ama bana 6 ay 1 yıl beklemem gerektiğini söylemişlerdi."*

K'nin eşi:"*16 gün yatıp çıktı eve geldi dışarı çıkmıyordu ama ıslık çalıyorlardı balkona çıkıyordu kapıya in diyorlardı o süreçte Esenyurt' ta ki çevresi asla rahat bırakmadı tekrar başladı."*

"Adıyaman menzile gitti, burada sofilerle takıldı hani onlarla olursam aklıma gelmez bırakırım diye ama hiçbirini başaramadı."

"Eşim ondan sonra şimdiki merkezde tedaviye başladı. Eski halinden eser kalmamıştı. Artık çok iyiydi. İçten içe çok mutlu oluyordum ama dışarı yansıtamıyordum. Çünkü daha önce de defalarca denedi. Acaba beni kandırıyor mu? Gerçekten bıraktı mı diye sürekli şüphe ile bakıyordum."

L: *"tam 5 kere gittim Amatem' e. 16 gün yatıp çıkıyordum sonra tekrar başlıyordum. Çünkü beynimde bir türlü bitmeyen bir arzu vardı. 16 günde bedenim temizleniyordu doktorlara göre ama ben hiç hazır olamıyordum yeniden temiz olmaya. Artık temizim desem de herkes bana şüphe ile yaklaşıyordu. İnsanların size inanmaması bile sizin tekrar bu illete dönmenize sebep oluyor. En son Allah razı olsun bu merkezdeki hocalarla tanıştım. Onlar bizim tüm hayatımızı çevrelemişlerdi. O beynimdeki arzu ile nasıl baş edeceğimi, nasıl uzak durabileceğimi öğretiyorlardı. Bize hasta gibi bakmıyorlardı, bize yakın arkadaşlarıymışız gibi davranıyorlardı. Bu değerli olma hissi artık maddeden daha iyi gelmeye başlayınca insan gibi yaşamanın bu olduğunu anladım."*

M: *"Ben 3. denemede bıraktım. 2 kere Bakırköy'e gittim iki kere yatışım yapıldı ama yine başlamıştım. En son bu merkez ile tanışınca bir daha başlamadım.3 yıldır temizim."*

Katılımcılardan yalnızca bir kişinin ilk tedavi denemesinde maddeyi bırakabildiği diğerlerinin birden çok bırakma deneyimleri yaşadığı öğrenilmiştir. Tedavi süreçlerinde yaşadıkları ortak sıkıntıların başında AMATEM'de tedavi sürecinin 21 gün yatılı olarak gerçeklemesi, tedavinin devamında kan testi verilmeye çağırılarak devam ettiği ifadeleri olmuştur. Katılımcılar bu şekilde bir tedavi modelinin tedavi etmeye yeterli olmadığını, tüm sosyal çevrelerini kapsayan bir tedavi sürecinin olması gerektiğini belirtmişlerdir. Esenyurt' ta tedavi oldukları Yeni Başlangıçlar Merkezi'nin tam anlamıyla böyle bir merkez olduğunu, tedavi süreçlerine ailenin ve yakın çevrenin de dâhil edilerek sürdürüldüğünü, bu merkezde sağlıklı bir sosyal yaşam için neler yapmaları gerektiğini, merkezden ayrıldıktan sonra dışarıdaki tehlikelerle nasıl baş edebileceklerini öğrendiklerini belirtmişlerdir. Katılımcılar madde kullanan kişilerin tedaviye kolay ulaşamadığını, aylarca sıra beklemek zorunda kaldıklarını, böyle bir sistemin içinde bağımlıların tedavi olma isteklerinin kırıldığını ifade etmişlerdir.

5.6.Esenyurt'ta Yaşamak

Katılımcılarla Esenyurt' ta yaşamanın madde kullanımına başlamak ya da devam etmekte etkisinin bulunup bulunmadığı üzerine yapılan görüşmelerde katılımcılar şu sözlerle açıklamıştır:

Tablo 7. Katılımcıların Esenyurt' ta kaç yıl yaşadığı

KOD ADI	KAÇ YILDIR ESENYURTTA YAŞIYOR
A	Doğma büyüme
B	Doğma büyüme
C	Doğma büyüme
D	11 yıldır
E	11 yıldır
F	Doğma büyüme
H	Doğma büyüme
K	18 yıldır
L	Doğma büyüme
M	Doğma büyüme

A: "*Sırf burada o işi yapmak için yaşayan bir sürü insan tanıyorum. Burada yaşamak, burada okumak daha kolay tanışmak açısından çok riskli. Şimdi bu riski anlayabiliyorum ama ilk tanıştığımda asla anlamıyordum. Nerede olursan ol insanın kendisinde bitiyor. Ama çocuklar bunun farkında olmadığı için benim gibi bunun içine bilmeden düşüyor burada. Zaten bu bir sektör daha bizim aklımız ermezken kendilerine müşteri yetiştiriyorlar. Aklımız ermeye başladığında iş işten geçmiş oluyor."*

B: "*Ben 12 yaşında çok rahat tanıştım. Buranın nasıl bir yer olduğunu siz düşünün. Babamın kırtasiyesi vardı benim sürekli param vardı benim buna başlamam tesadüf değildi. Burada her türlü maddeye 2 dk. da ulaşabiliyorsunuz. Kafanız bir şeye bozulsa kaç yaşında olursanız olur sizi bulup buna alıştırabilirler burada.*"

C:"*Esenyurt'ta yaşamanın buna etkisi çok büyük. Coğrafya kaderdir derler ya aynen öyle. Çünkü okuduğum okulda yanımdaki arkadaş kullanmasa bile arkamdaki arkadaş kullanıyordu. Bahçeşehir' de okusaydım okul arkadaşlarım kullanmayacaktı ben de tanışmayacaktım belki. İlk kez karşılaşan ve duyan insan ondan korkar ama biz sürekli duyduğumuz ve tanık olduğumuz için korkulacak bir şey değildi benim için. Kars'ta üniversite okurken madde bulmakta zorlanıyordum sırf bir günlüğüne madde almak için Esenyurt' a gelip geri dönüyordum."*

D:*"Maddeye başladıktan sonra nerede oturduğunuzun önemi yok. Artık her yerde bulabilecek ağ oluşturuyorsunuz. Önemli olan başlamadan güzel bir ortamda yaşıyor olmak."*

"Esenyurt' ta yaşamak çok etki ediyor çünkü başka yerde çok çaba sarf edip en erken 3 4 saatte ulaşabileceğin maddeye Esenyurt' ta 2-3 dk. da ulaşabiliyorsun. Burada rant çok fazla. Aradığın her madde var Esenyurt' ta. Ben ileride çocuğumu burada büyütmek istemem çünkü özentilik söz konusu olabilir. Her köşe başında kaba tabirle, kafası güzel biri var. Bir de etrafta maddenin insana yaşattığı hazzı çok güzel anlatan çok insan var etrafta."

E: "*Çok etkiliyor. Küçük yaşta çocuklar hep dışarıda. Her yerde satan var. Özentilik oluyor. Çok kolay ulaşılıyor. Esenyurt' ta ki aileler cahil kesim çocuklarını başka sosyal faaliyetlere yönlendirmiyorlar. Spor olsun başka şeyler olsun. Herkes geçim derdinde kimse çocuklarla ilgilenmiyor onlar da mutluluğu arkadaş ortamında arıyor. Şimdi çocuklar 9-10 yaşında mahalledeki okulundaki o abilere özeniyor o yaşta başlıyor.*

Delikanlılığa özeniliyor. Mahallenin abisi ben olcam ileride moduna giriyorlar çocuklar. Esenyurt' ta küçük çocuklar bile çeteleşme gruplaşma halindeler öyle grupların içinde de mutlaka uyuşturucu sokuluyor."

F:"*Ben Esenyurt' un Beylikdüzü kısmındaydım ben bir etkilendiysem Esenyurt' un içinde yaşayanlar on etkilenmiştir. Esenyurt problem. Çünkü her adım başında bir torbacı var. Bırakmak isteyenlerin çok zorlanacağı bir yer."*

H: "*Başımıza ne geldiyse burada yaşadığımız için geldi. Ben 13 yaşındaydım. 13 yaşında kaç çocuk bununla tanışır. Bence sadece Esenyurt' ta tanışıyorlardır."*

K: "*Burada yaşamak çok etkiliyor. Mayın tarlası, canlı bomba burası. Her yerde satılıyor. 10-15 yıldır her sokak başında satılıyor. Ben burada yaşamak istemiyorum. Hedefim buradan başka bir yere gitmek. Benim gördüğümü çocuklarımın görmesini istemem. Ben ev istemiyorum, büyük şeyler istemiyorum sadece çocuklarım benim yaşadıklarımı yaşamasın istiyorum."*

M*:"Esenyurtta yaşamak çok etki ediyor çünkü başka yerde çok çaba sarf edip en erken 3 4 saatte ulaşabileceğin maddeye Esenyurt' ta 2-3 dk. da ulaşabiliyorsun. Burada rant çok fazla. Aradığın her madde var Esenyurt' ta. Ben ileride çocuğumu burada büyütmek istemem çünkü özentilik söz konusu olabilir. Her köşe başında kaba tabirle, kafası güzel biri var. Bir de etrafta maddenin insana yaşattığı hazzı çok güzel anlatan çok insan var etrafta."*

Katılımcılar %100 oranında Esenyurt' ta yaşamanın madde kullanıma etkisinin olduğunu düşünmektedir. Sosyo-ekonomik düzeyi düşük vatandaşların yaşadığı bölgede, ailelerin uzun mesai saatlerinin oluşu, çocukları ile yeteri kadar ilgilenememesine sebep olmakta bu durumun sonucunda çocukların sosyalleştikleri sokaklarda uyuşturucu ile tanışma olasılıklarının yüksek olduğu sonucu ortak fikirleridir. Katılımcılar gelecekte Esenyurt' ta yaşamak istemediklerini, çocuklarını daha başka yerlerde büyütmek istediklerini belirtmişlerdir.

5.7.Tedavi Olunan Merkez Hakkındaki Görüşler: Damgalama İle Mücadele!

Katılımcılara maddeyi bırakmalarında yardımcı olan Esenyurt Yeni Başlangıçlar Merkezi hakkındaki görüşleri sorulmuştur. Katılımcılar merkez hakkındaki görüşlerini ve deneyimlerini şu cümlelerle açıklamışlardır:

A: "*Bu tedavi merkezinin farkı: aynı durumu paylaştığın arkadaşın var. Senden önce 3 ay yatmış, 5 ay yatmış temizlenmiş örnekler var yanında. Etkinlikler oluyordu, spor aktiviteleri vardı, aile etkinlikleri vardı. Psikologlar senin anlayabileceğin dilde konuşuyordu kriz anında neye ihtiyacım olduğunu bana nasıl davranması gerektiğini biliyorlardı. Gezmeye gidiyorduk, piknik, deniz hamam, spor yapıyorduk, müzik dersleri vardı, el işleri vardı tüm zamanımız dolu dolu geçiyordu. Daha önce inşaatta madde kullanırken artık güzel şeyler paylaşıyorduk bu çok güzel hissettiriyordu. Ex-user* (daha önce bağımlı iken şimdi bağımlılık danışmanlığı yapan kişiler) *çok etkiliydi. Psikologlardan farklı olarak direk jest ve mimikleri ile bizi anladıklarını anlayabiliyorduk."*

B:"*Belediyenin merkezinde 11 ay kaldım. Oradaki hocalar 7/24 bizimleydi. Ex-user hocalar bizi çok iyi anlıyordu. Bizi küçük görmüyorlardı. Her söylediğimizi can kulağıyla dinliyorlardı. Sürekli onlarla konuşmaya gidiyorduk gece kriz tuttuğunda uyku uyuyamadığımızda.*

"Tedavi merkezindeki en küçük hasta bendim. Bana diğer hastalar çok iyi davranıyordu. Etkinliklerde bir grup oluşturulduğunca en genç ben olduğum için çok popüler oluyordum herkes beni kendi grubuna almak istiyordu. İyi oynadığım için daha dinç olduğum için avantajım vardı.42 yaşında bir abi vardı bana senin yaşında olmak için her şeyimi verirdim diyordu bunlar hep bana kendimi iyi hissettiriyordu. Erken yaşta bırakmaya karar verdiğim için çok mutlu oluyordum."

C'nin annesi: "*Merkez çok iyi bu merkezlerden daha fazla olsa sokaklarda hiç bu hale düşen çocuklar olmaz. O kadar iyi bir yer ki çocukların elinden tutuyor ateşin içinden çıkarıyor.*

C:"*Merkezde çok iyi insanlar vardı ve orada olmak bana iyi geliyordu. Bu sektör sadece para kazanmak için yapılacak bir iş değil. Bunu karşınızdaki hastalar hemen hissediyor."*

D:"*Tedavi olduğum merkezle ilgili kötü şeyler duymuştum. Orada ilaç verilmiyor, hapishane gibi falan diye annem orayı bulduğunda çok kızmıştım anneme beni oraya götürmeye kalktığı için sonra anladım ki maddeyi bırakmamızı istemeyenlerin uydurduğu yalanlarmış."*

"Merkezdeki ex-user hocaların varlığı benim motivasyon kaynağım oldu. Üniversite mezunu değillerdi ama zamanında bizim gibi bağımlı olan ama şimdi bağımlılara

eğitmenlik yapan kişilerdi. Onların nasıl güzel bir konuma geldiğini görünce ben de böyle olabilirim diye motive oluyordum. Bir de sadece bana değil teyzeme, babaanneme bütün aileme kadar dokunuyorlardı ailecek bir değişime girmiştik bu da onların sayesinde olmuştu."

"Pandemi sürecinde merkeze gidemiyor olmak beni çok üzmüştü pandemi bitse de oraya gitsem diye bekledim. Bana çok iyi geliyordu orası."

"Başarının büyük çoğunluğunun bana ait olduğunu söylüyorlar ama ben kabul etmiyorum. Çünkü ben kendi başıma da çok denedim, başka merkezlere de gittim en büyük pay merkezin beni çok iyi sarması ikincisi ailemin beni kabul etmesi sonra ben."

"Hocalar tarafından asla reddedilmediğimiz bir ortam vardı bu çok hoşumuza gidiyordu. Orda konu asla bağımlılık olmuyordu her konuda konuşuyorduk. Bir sürü sosyal aktivite vardı. Pikniğe gidiyorduk, denize gidiyorduk."

"Merkez de bizim yüzümüzden sıkıntı yaşıyordu. Dışarıdan burada madde bağımlıları var, burda satış yapılıyor diye çokça polise şikâyet eden olmuş. Hocalar defalarca adliyeye ifade verilmeye çağrılmış. Hayatında hiç adli süreç yaşamamış uzmanlar bizimle çalıştığı için bir de bu durumlarla uğraşıyordu."

E:"*Merkeze yatmadan önce hiç madde bırakan görmemiştim. Merkeze yattığımda etrafımda bırakan insanlar vardı. Hatta 15-20 yıl kullanıp ex-user hoca olanlar vardı bizimle ilgilenen onları gördükçe inandım bırakacağıma.*

"Ben de ex-user olmak istiyorum hatta. Çünkü yaşadıklarımız aynıymış ama onların şimdi çok güzel bir hayatları var benim de öyle olabilir."

"Kendi başıma bırakmak istediğimde dışarıda tanıştığım herkesin tekrar başladığını görmüştüm. Amatem' de yatıp çıkan 3 yıl kullanmayıp yeniden başlayan, ben bunun sonunun geleceğini hiç düşünmezdim. Ama tedavi merkezinin bizim bütün her şeyimizle sarması bizi hayata hazırlaması bizim bırakmamızı sağladı. Ailelerimizi bilinçlendirmesi bizimle birlikte ailelerimizin de değişmesi vs."

"Çözüm sadece ilaç, çip vs. değil. Bağımlının bilinçlenmesi ve ailesinin sosyal çevresinin de bağımlıya destek olması onu kabul etmesi lazım."

"Merkez o kadar güzel sosyal aktivitelere dâhil etti ki bizi ben daha önce, biz hayat yaşamıyormuşuz dedim. Demek ki bundan sonra böyle yaşamalıyım diyordum kendime. Yaşamaktan zevk almayı öğrendim. Daha önce intihar etmeyi bile düşünen biriyken şimdi yaşam enerjisi ile doldum."

F:*"16 günlük arınma sürecimden sonra merkeze yatışım yapıldı. Mesela diğer tedavi merkezinde sadece 16 gün yatıyorsunuz ve sonra size ilaç yazıyorlar evinize gönderiliyorsunuz sadece tahlil vermeye gidiyorsunuz ona ayaktan tedavi deniliyor. Sizi asla bu merkez gibi çevreleyen bir tedavi yöntemi değil. Kimsenin o şekilde bıraktığını görmedim bende bu merkeze gelmeseydim ben de bırakamazdım. Bir yıl kadar merkeze gidip geldim. 6 ay yattım. Orası sadece sizi değil tüm ailenizi sahipleniyor. Orada asla madde konuşmuyorsunuz. Hayatı konuşuyorsunuz, hayatı yeniden öğreniyorsunuz, güzel yaşamayı öğretiyorlar size. Hele sizin gibi süreçlerden geçenler var hayatları çok güzel onlara özeniyorsunuz. Mesela 3 yıldır temizim ama hala takip ediyorlar bizi. Hala görüşmeye gidiyorum. Ne zaman ihtiyaç duysam 7/24 arayabiliyorum. Oradaki insanlar bu işi çok yürekten yapıyor. Size kendinizi çok değerli hissettiriyorlar. Onlara hayat borçluyuz bence."*

H: "*Ben yurttan, ailemin yanına döndükten sonra tanıştım merkezle. Yatılı kalmadım, çünkü artık yatılı almıyorlarmış ama oradaki hocaların farkı hemen hissediliyor. Sadece benimle değil ailemle de görüşüp onları da beni de hayata yeniden hazırlıyor gibiler. Daha önce sadece ilaç veriliyordu diğer yerlerde. Şimdi onlar sayesinde kendimi çok güçlü hissediyorum."*

K: "*Merkeze başladıktan sonra oradaki hocalara söz verdim asla yalan konuşmayacağım diye. Sonra ailemle, kardeşlerimle, babamla dost oldum."*

"Tedaviden bir yıl sonra bayram tatilinde çok fena krizim tutmuştu, bunu ailemle hemen paylaştım. Onlar da hocalarla konuşup bana nasıl davranacaklarını öğrendiler. O bayram bitse de hocaların yanına gitsem diye 4 gözle bekledim. Çünkü onlar biliyordu ne yaşadığımı nasıl baş edeceğimi. İlk 1-2 yıl böyle sıkıntılar yaşamaya başladım ama sonra daha sağlam basmaya başladım yere. Çalışmak, aile bağlarım falan bu süreçte öyle aştım. Hatta ben bu süreçte 4-5 kişinin tedavi olmasına da yardımcı oldum. O merkeze götürdüm. Ailelerine akıl verdim."

Katılımcıların Yeni Başlangıçlar Merkezi hakkındaki ortak görüşleri; daha önce bağımlı olan ancak şu an bağımlılara danışmanlık yapan ex-user hocaların onları en iyi anlayan kişiler olduğunu düşünmeleri, merkezin ve hocaların kolay ulaşılabilir olması, merkezde gerçekleştirilen eğitim ve etkinliklerin kendilerini değerli hissetmelerine sebep olduğu, merkez dışında da sosyal hayata hazırlayan aktivitelerin oluşu, yalnızca kendileri değil tüm aile üyelerinin de merkez tarafından bu sürece dâhil edilmesi, merkezden ayrılsalar dahi her zaman iletişim kuracakları danışmanlarının bulunması katılımcıların önceden hissettiği değersizlik hissinden kurtulmalarına yardımcı olduğu yönünde olmuştur.

5.8.Yeni Başlangıçlar ve Damgadan Kurtulma

Tedavi süreçleri tamamlanan ve bağımlılık süreci sona eren katılımcıların şu an hayatlarına nasıl devam ettiği hakkında yapılan görüşmelerde katılımcılar kendilerini şu cümlelerle ifade etmişlerdir:

Tablo 7. Katılımcıların yeni tanıştığı kişilere geçmişten bahsetme durumları

KOD ADI	HAYATINA GİREN YENİ İNSANLARA GEÇMİŞİNDEN BAHSEDİYOR MU?
A	Hayır
B	Evet
C	Hayır
D	Hayır
E	Hayır
F	Hayır
H	Evet
K	Hayır
L	Evet
M	Hayır

A: "*Tedaviden sonra hayatımdaki her şeyi değiştirdim. Eskiden görüştüğüm hiçbir arkadaşımla görüşmüyorum. Şu an çok düzenli bir hayatım var. İşimi de değiştirdim. Yurtdışına gitmek istiyorum. Amcamlar falan Hollanda' da oraya gidebilirim. Burda yeni*

tanıştığım kimse ile bu konuları konuşmuyorum. Geçmişi tekrar tekrar hatırlamak istemiyorum."

B:"*Annem maddeyi bıraktıktan sonra çalışamayacağımı düşünüyordu ama ben hep çalıştım."*

"Kendimle gurur duyuyorum maddeyi bırakabildiğim için."

"İnsanlarda şöyle bir algı var bu bırakılmaz ara verilir sadece diye ama ben asla geri dönmeyi düşünmedim."

"Bıraktıktan sonra kendime ehliyet aldım, araba aldım ayık olmasaydım bunları yapamazdım kendimle gurur duyuyorum."

"Bu süreçten sonra aile olarak birbirimize daha bağlı olmayı öğrendik, birlikte sohbet etmeye başladık önceden aynı sofraya oturmazdık sürekli kavga ederdik evde."

C:*"Şu an çalışıyorum. İyi bir pozisyonda iyi bir firmada ama bu durumu ne ofis arkadaşlarımla, ne müdürüm ile ne direktörlerimle asla konuşamam. Böyle bir alan dahi olmaz. Ama bu merkezdeki herkesle çok rahat konuşabiliyorum kimsenin beni yargılamadığını biliyorum burda kendim olabiliyorum. Şu an ki sosyal çevremde de asla bu konuları konuşamam. Dışarıdaki insanların bana tepkileri nasıl olacak bunu duyabiliyorum, hissediyorum ve dışarıda asla geçmişimle ilgili kısmı paylaşmıyorum."*

D:"*Tedaviden sonra işe başladım önceden 1-2 ay aynı yerde çalışamazken şimdi görevde yükseldim. Herkesin sevdiği biri haline geldim. Ama tabi burda kimse bilmiyor durumumu. Önceden sokakta görüp yüz çevrilen biriyken şimdi saygı duyulan biriyim."*

E:*"Yatılı tedaviden sonra aynı apartmanda oturduğum kayınpederimin yanına gidemiyordum. Utanıyordum ne bileyim. Ne kadar iyi de davransalar o ilk çıktıktan sonraki süreçte insanlarla birlikte olmaya çekiniyordum. Yüzlerine nasıl bakacağım diyordum. Tedavi yatılı olarak bitse de haftada 2 kere ayaktan merkeze devam ediyordum ve orda, dışarıda neler yapacağım da sürekli anlatılıyordu. Onların desteği ile dışarıdaki süreçlere alışmayı da öğrendim."*

"Ben örnek bir baba olmak istiyorum. Şimdiden çocuğumla ilgili diyorum işte kaç yaşında kreşe vereyim. İşte havuza yazdırayım, jimnastiğe götüreyim. Şimdiden sosyal olsun istiyorum. Küçüklükten sağlıklı sosyal hayat nasıl olur onu öğrensin istiyorum.

Merkezde de hep gördüğüm ya çocuklar çok serbest bırakılmış ya da çok baskı altında tutulmuş. İkisinin de yanlış olduğunu gördüm. Ben bu yanlışları yapmak istemiyorum çocuğuma."

F:"*Ben şimdi bir sevgilim olduğunda, bir arkadaşım olduğunda bunlarla ilgili yorum yaptıklarında kötü oluyorum. Çünkü onlar yaşamamış bilmiyor. Kimseye geçmişimden bahsetmiyorum. Şimdi güzel bir hayatım var. Güvenlik personeli olarak çalışıyorum. İnsanların gözünde değerim var. Anlatıp bana kötü baksınlar istemem. Hayalim üniversiteyi bitirip devlet memuru olmak ve takım elbiseli bir işte çalışmak. Ne olacağımı bilmiyorum ama kesinlikle memur olacağım bir işim olsun istiyorum. Ya da dayımlar falan yurtdışında yaşıyor pasaport çıkardım onların yanına gidebilirim. Çok sıkıntılı süreçler yaşadım. Türkiye ekonomi olarak kötü bir dönemde, hayatımın geri kalanında hiç sıkıntı yaşamak istemiyorum. Kimsenin yüzünü kara çıkartmak istemiyorum hele ki annemin. Onun için güzel bir hayat yaşamak istiyorum."*

H: *"Ben kurtuldum şimdi çevremdeki insanları da kurtarmak istiyorum. Şu an en nefret ettiğim şey insanların bana acıyarak bakması o yaşadıklarım bende travma olarak kaldı."*

"Şimdi ablamda kalıyorum. Eniştem de ablam da sürekli beni gözetliyor. Ne yapıyorum nereye gidiyorum kiminle konuşuyorum. Bu durumdan çok rahatsızım. Bu zaman kadar yapmadılar bundan sonra da yapmasınlar."

"Ben kendimi biliyorum neyi nerde yapacağımı biliyorum. Artık insanların ne niyetli olduğunu anlıyorum."

"Yurttan çıktığım için memur olma hakkım var onu bekliyorum şimdi. Yurttan çıktıktan sonra, ailemin yanına gelince hayata yeniden başlama kararı oldum. Artık güzel bir hayatım olmalıydı. Şimdi o güzel hayatı yaşamaya başladım.

K:"*Şu an akraba çevreme unutturdum o günleri. Şu an bana farklı gözle bakıyorlar. Daha saygıdeğer olarak görüyorlar.*

"Merkezdeki hocalarla her şeyi konuşmayı öğrendim. Önceden kendimi ifade edemiyordum çekiniyordum. Şimdi insanlara faydam olur diye konuşuyorum. Çünkü merkezde arkadaşlarıma faydam olmuştu. Ama hala mesela kutlamalar var bıraktığın her

yıl için doğum günü gibi kutluyorsun onu hiç yapmadım. Kimse bilsin istemiyorum bende kalsın istiyorum."

L:*"Artık eğitimime devam edip, düzenli bir işim olsun istiyorum. Hatta ben bu süreçte sadece benden çıkar elde eden erkekler tanıdım onlar dışında hiç sağlıklı ilişkim olmadı sağlıklı, güzel bir ilişki yaşamak, evlenmek güzel çocuk yetiştirmek istiyorum. Ama geçmişimi saklayarak değil. Çünkü muhakkak karşıma çıkacaktır bundan saklanmanın faydası yok beni geçmişimle ve bugünümle kabul eden insanları hayatıma sokuyorum artık. Ailem nasıl artık bana inanıyorsa diğer insanlar da görecek ben artık güçlü bir kadın olarak yaşayacağım."*

M:*"Yarım kalan eğitimime dışarıdan devam ediyorum. Bir yandan emlakçılık yapıyorum. Saygın güzel bir çevrem oluştu. İnsanlar beni seviyor, bana güveniyor. Ama geçmişimi bilmiyorlar. Bence geçmişimi bilseler en ufak sorunda konuyu geçmişe bağlayıp önüme çıkarırlar. O yüzden hayatıma yeni giren kimseye anlatmıyorum."*

Katılımcıların %70'i hayatına yeni giren insanlara geçmişinden bahsetmediğini, %30'unun geçmişinden bahsettiğini ifade etmişlerdir. Katılımcılar arasındaki kadın katılımcıların geçmişte yaptıkları toplumun onay vermediği işlerin (eskortluk vb. gibi) bir gün karşılarına çıkma ihtimalinin olduğunu bu sebeple saklamanın daha güven kırıcı olacağını düşündükleri gözlenmiştir. Katılımcıların her birinin bağımlılıktan kurtulsalar dahi sosyal damgalama ile mücadele etmeye devam ettikleri görülmektedir.

5.9.Aile ve toplumdan beklentiler

Katılımcılar tüm yaşadıkları süreçlerden sonra ailelerinden ve toplumdan neler beklediğini şu cümlelerle açıklamışlardır;

A: "*Aileler çocukları kurtulsun istiyorsa kendi isteklerine kendi doğrularına göre davranmamalı, çocuğunun destekçisi olmalı ona fikrini sormalı yoksa pisliğin içine daha fazla gider çocuk. Bunun tedavisi şart. Tedavi olmadan bir yerlere yollanarak kendi çözüm yollarınızla bu işi çözemezsiniz. Sosyal alanlar yaratılması şart, neyden hoşlanıyorsa onların yapılması şart."*

"Okula devam edebilir. Çünkü ben okuldan atıldıktan sonra çok üzüldüm daha çok kullandım. Okuldan atıldıktan sonra okula gidenleri görünce ben de gidip geliyordum arkadaşlarımla ne mutluydum diyordum. Sonra liseyi bitirdiler üniversiteye gittiler kendimi bunların karşısında çöp gibi hissetmeye başlamıştım."

"Çocuk okuldaysa tedavisini yapıp tekrar okula dönüşünün yapılması lazım. Bu ülkenin çocuklarını kötüye itmek bu kadar basit bir şey değil. Çünkü bunlar yarın katil olacak başka bir şey olacak ve bu devletin karşısına çıkacaklar."

"Benim derslerim iyiydi sırf bunun için okuldan atıldım. Ben hak etmediğimi düşünüyorum. Müdüre beni atmayın gerekiyorsa başka okula gönderin dedim ama beni okuldan attılar bu durum bana çok dokunmuştur. O zaman arabasını çizmiştik sinirlenip şu an ki aklım olsaydı çizmek değil parçalardım. O kadar kızgınım hala. Keşke yolda karşılaşsak bana yanlışlıkla omuz atsa da onu dövsem. Çünkü benden çok şey çaldı!"

B: "*Çocuk yaşta maddeye başlayan kişilere yardım edilsin. Mesela ben futbol kulübüne gidiyordum ordan bile kendimi soyutlamıştım. Ama kimse sorgulamamıştı. Ordaki arkadaşlarımdan kimisi biliyordu kimisi bilmiyordu artık onların yanına gitmek istemiyordum. Herkes durumu biliyor sanıyordum kaçmak istiyordum."*

"12 yaşındaki bana sormalarını isterdim, kötü bir şey yapsam bile bana destek olmalarını isterdim. Bir cahillik yapmış bunu bırakabilir deyip destek olmalarını beklerdim. Ailem direk tepkisel davrandı ben de bağırdım çağırdım. Okulda kimse anlamıyordu sessiz biriydim o yüzden orda fark edilmedi ordan da kimse sormadı."

C:*"Madde kullanan insan dışarıdaki insanlar için hırsız, ailesinden vazgeçmiş, dünyanın en kötü insanı, hiçbir şekilde yüzüne bakılmayacak, yolda gördüğünde yüzünü çevireceğin biri olarak görülüyor ama kesinlikle öyle değiller her şeyden önce onlar da bir insan."*

" İngilizce, matematik nasıl bir dersse bu konu da çok küçük yaşta rehberlik derslerinde vs. çocuklara entegre edilmeli. En tehlikeli yaş olarak ergenlik görünüyor ama ergenlikten önce bu bilinç verilirse çocuklar buna yönelmez. Çok küçük yaşta çocukların özenmeyi bile düşünmediği yaşta verilmeli. Tehlikelerden korunma."

"Madde kullanan insanların bence %80'i hayır diyemiyor. Önce çocuklara hayır demeyi öğretmeliyiz."

"Buluğ çağındaki çocukların kesinlikle o döneminde anne evde olmalı çalışmamalı. Çocuk kendini çok özgür hissetmemeli. Bir otokontrol olması lazım."

D:*"Eve kapatma, odaya kapatma gibi şeyler yapılmamalı. O zaman bağımlı sadece maddeyi düşünüyor nasıl bir köpeği karanlık bir yere kapatırsınız sonra ordan bıraktığınızda saldırgan olur insan da öyle oluyor."*

"Hacılara, hocalara götürmek, bir sorumluluğun altına sokalım evlendirelim gibi çözümler de var ama bu başkasının da günahına girmek oluyor. Madde kullananların %80 i içten içe bunu bırakmayı istiyor. Bazı tedavi merkezleri var sana sadece müşteri gözüyle bakıyor. Yüksek fiyatlar veriyorsun sana çip takıyorlar ama beynine çip takılmıyor ve oranın düzelmesi için bir şey öğretmiyorlar. O yüzden sana müşteri gibi bakmayan yerler araştırılmalı."

E:"Madde bağımlılarına toplumun sahip çıkması lazım. Hor görüldüklerinde başka şeylere yöneliyorlar. Hırsızlık gibi. Toplumdan iyice uzaklaşıyorlar. İnsanlara düşman gibi oluyorlar. Ailelerin sahip çıkması lazım. Bazı aileler var sokağa atmış. Geçen duydum mesela oğlunu vurmuşlar cenazesini almaya bile gitmemiş ailesi. Ailelerin pes etmemesi gerekiyor. Aileler hemen pes ediyor bundan artık bir şey olmaz diye."

"Bazı aileler, ailemize laf söz gelmesin diye sürekli gizliyorlar gururlarına yedirememeyip."

"Artık anaokulundan itibaren çocuklara bunlardan korunma öğretilmeli. Esenyurt gibi yerlerde her okulda her gün anlatılmalı."

"Madde kullanan çocukları mesela 9 yaşındaki çocuğu okuldan atıyorlar. O çocuk madde kullanırken kimseye zarar vermez o sadece kendine zarar veriyor ama siz onu uzaklaştırırsanız ondan uzaklaşırsanız işte o zaman zarar verir. Kendini dışlanmış görür o zaman şiddet eğilimi olur. Sahip çıkılması lazım. Mesela tedavi merkezine sivil polisle gelenler vardı. O polisler onlara yardım etmiş oldu. Böyle o çocuğa dokunan tüm memurlar yardım etse herkes tedavi olur."

"Çocuklara şunu söylemek istiyorum. Büyük adam olmak demek mahallenin abisi olmak demek değildir. Her zaman büyük adam olmak okumuş adam olmak demektir. Ailesine evine sahip çıkan adam demektir. Bir kereden bir şey olmaz demeyin çok şey oluyor."

"Tedavi olup kurtulmazsanız iki yer var gideceğiniz ya cezaevi ya da mezar!"

F: *"Bence iki türlü madde kullananlar var bir keyif kültürü için bir de sıkıntılarından kaçmak için. Her zaman söylüyorum madde kullanan insanların hepsi vicdanlı iyi insanlar ama sadece ona dokunabilmek lazım. Aileler çocuklarını dinlemeli, kalplerine*

küçük yaşta dokunmalı. Çocukları sevdiği aktiviteye yönlendirmeliler. Yoksa çocuklar boşluğa düşebilir. Bağımlı olduktan sonra zaten artık dinlemezler sizi."

"Ben para veriyorum ne istiyorsa yapsın demesinler. Çocukları ile birlikte zaman geçirsinler, çocuklarını her konuda doldursunlar".

"Madde kullananlar aile şefkati ile kurtuluyorlar. O aile şefkatini asla çocuklarından esirgememeliler."

"Annelerimizin babalarımızın bilinçlenmesi lazım para kazanmakla ve para vermekle ya da bir evin içinde olmakla anne babalık olmuyor."

H:*"Şiddet uygulamak, yüksek sesle bağırmak çağırmak, öfkelenmek, onu cezalandırmak, onun akıllanacağı anlamına gelmiyor. Böyle davranılınca iş inada biniyor yapmayacaksan da yapıyorsun."*

"Daha nazik, daha anlayışlı, önyargı olmadan davranılması gerek. Mesela benim için benim yanımda sürekli H uyuşturucuyu bırakamaz, H'nin hayatı yoluna girmeyecek dendi. Benim yanımda bana bu şekilde bahsedilirse ben nasıl bırakayım. Yurtta kalırken ablamın yanına izne geliyordum bana sürekli senin iğrenç bir hayatın var, sen bunu bırakmazsın, sen evlenemezsin, sen hiçbir iş beceremezsin diye yüzüme yüzüme söylüyorlardı. E bana sürekli bu söylenince ben de gerçekten buna inanıyordum."

"Zaten çevrem böyle düşünüyor. Ben yapamayacağım demek ki diyordum kendi kendime."

"Evden dışarı atarak daha çok uyuşturucu batağına atıyorlar çocukları. Sen anne babasın sen yanında olmazsan çocuğunun kim yanında olabilir ki. Hep yanında olmaları gerekiyor."

K:"*Madde kullananların hepsi bunu bırakmak istiyor. Ama ya durumu yoktur ya destekçisi yoktur. Bunu kullanan insanlara asla şiddet yapmamaları lazım. Güzel kurumları araştırsınlar hiç kimse 15 gün yatarak, 3 ay yatarak tedavi olmaz. Bu merkez gibi olan merkezleri bulmaya çalışsınlar. Ben en az 10 kişiyi gönderdim bu merkeze. Benim gözümde dünyada bir numara şu an burası."*

"Bırakan insanların örnek olarak gösterilmesi lazım. Çünkü ben de hiç bırakan tanımamıştım ve kurtulamayacağımı düşünüyordum."

"Şimdi içtiğim çorbadan tat alıyorum!"

"Mesela sen şimdi geldin benimle görüşüyorsun bunları kim istemez!"

"Şu an yediğim her şeyin tadını alıyorum. Hayatın, nefesin, insanların... Konuşmak bile hoş geliyor, kendi kendime konuşsam bile hoş geliyor. Aynaya bakışın, hayata bakışın değişiyor."

"Ben varım ben de insanım! Her gün kalkıp kendime zarar veriyordum."

L:*"Ben bir kadın olarak, madde kullanan kadınların toplum tarafından erkeklere göre daha çok dışlandığını düşünüyorum. Çünkü ben madde bağımlısı olmak dışında biri sürü kötü iş yapan bir kız oluyorum onların gözünde. Anne babamız utanıyor bizden, senden utanıldığını görüyorsun zaten kafan yerinde değil, seni dünyaya getiren bile seni istemiyor sağlıklı yaşamışsın, güzel olmuşsun, maddeyi bırakmışsın böyle hayaller kuramıyorsun ailen senden utandığında. Sen de daha çok yerin dibine girmek istiyorsun. Daha çok kullanıyorsun. Zaten bana böyle bakıyorlar deyip her şeyi yapıyorsun. Daha çocukken yaptığın bir şeyin cezasını ömür boyu çekmek zorunda kalıyorsun. Ailem beni sarıp sarmalayınca hayatım değişti. Artık onlar da değişti ben de. Beraberken geçmişten bahsetmiyoruz artık. Ailemi de anlıyorum benim yüzümden onların da yüzü eğilmişti. Komşular, akrabalar herkes ailemize acıyordu. Bununla mücadele etmek de kolay değil. Ama şimdi hepimiz güçlüyüz. En önemli şeyin birlikte olmak olduğunu biliyoruz. Biz mutlu oldukça çevremiz de önyargılarını kıracaktır."*

M:*"Bize ailemizin de dışarıdakilerin de kötü bakmasının tek sebebi televizyon. İnsanlar televizyonda madde bağımlılarının herkese zarar veren birisi olduğunu görüyor. Okuldaki öğretmen bile sana yardım etmesi gerekirken direk seni okuldan atıyor. Çünkü biz herkese kötü örnek oluyoruz. İyi örneklerin de anlatılması gerek. Madde bağımlılığı tabi ki çok kötü bir şey ama bağımlıları kucaklamamız gerektiğini kimse konuşmuyor. Maddeyi hastanede 16 günde bıraktırıyorlar ama evine döndüğünde karşılaştığın manzara, sokaktaki sana bakışlar, ailendeki herkesin senden korkması bunlar sana tekrar kullandırıyor o dışlanma sana çok ağır geliyor.*

Ben çocuktum daha 15 yaşında.21 yaşında er ya da geç kurtuldum. Hiçbir çocuğun kaderi sonsuza kadar bununla yaşamak olmamalı. Bunu isteyerek yapmadıklarını anlatmamız lazım. Devletin bu çocuklara yardım etmesi lazım."

Katılımcılar, bağımlı olduğu öğrenilen kişilere toplumdaki tüm kesimin destek vermesi gerektiğini, ailelerin çocuklara baskı, şiddet, evden atma, eve kapatma vb. davranışlarda bulunmaması gerektiğini, özellikle okuldan uzaklaşmalarının çocukları daha fazla madde kullanmaya ittiğini belirtmişledir. Madde kullanımı olan çocukların büyük bir kısmının bu bağımlılıktan kurtulmak istediğini ancak kendilerine uygulanan kötü muamelelerden ötürü bunu başaramadıklarını ifade etmişlerdir. Katılımcılar, ailelerinin de komşular, akrabalar vb. çevrelerce damgalama yaşadığını bu sebeple çocuklarına, madde kullandıklarını öğrendikleri andan itibaren öfkeli davrandıklarını ifade etmişlerdir. Çocukların sosyal aktivitelere katılmalarının teşvik edilmesi gerektiğini, bu şekilde merak ve arayış içinde olan çocuğun uygunsuz ortamlardan korunabileceğini dile getirmişlerdir. Çocuklara anaokulundan itibaren tehlikelerden korunma, hayır deme becerisi geliştirme yönünde eğitimlerin verilmesi gerektiğini, hem sosyal çevresinde hem de medya kanallarında farkındalıklarını artıracak rol modellerin bulunmasına özen gösterilmesi gerektiğini belirtmişlerdir.

SONUÇ

Bağımlılık ve damgalama konusuna çocuk perspektifinden bakmayı amaçladığımız bu çalışmada; çocuk yaşta madde bağımlısı olan kişilerin, bağımlı damgasına maruz kaldıktan sonra yaşamlarında karşılaştıkları zorluklar, toplumda edindikleri konum, bağımlılıklarının sona ermesinin ardından sosyal hayatlarında değişen durumların neler olduğu anlatılmaya çalışılmıştır. Akademik yazında çocukların madde bağımlısı olma konusuna yeterince yer verilmediği görüldüğünden şu an her biri birer yetişkin olan ancak çocuk yaşta madde ile yalnız başına bırakılmış katılımcılar, çocuk alanında yapılacak çalışmalarda dikkat edilmesi gereken hususlar hakkında fikir sahibi olmamızı sağlamıştır.

Gerçekleştirilen saha çalışmasında katılımcıların, 13-16 yaşları arasında uyuşturucu madde ile tanıştığı, içinde bulundukları gelişim dönemi gereği kullandıkları maddenin kendilerine nasıl bir zararı olacağı hakkında bilgilerinin olmadığı, genel olarak diğer çalışmaların da sonuçlarından olan, maddeye başlama sebepleri arasında merak ve arkadaş etkisinin ilk sırada olduğu, madde kullanımları devam ederken eğitim hayatlarına devam ettikleri hatta damgalamaya maruz kalmamış çocukların üniversite mezunu olabildiği çalışmamızın önemli çıktılarındandır.

Bağımlılık ve madde bağımlılığı çalışmalarının genel anlamda kişileri bağımlılığa iten sebepler üzerine yoğunlaştığı ancak yetişkinler ve çocukların maddeye yönelme sebeplerinin ayrı değerlendirilmesi gerektiği düşünülmektedir. Çünkü çocuk yaşta madde kullanmaya başlayan kişi ile yetişkinler aynı bilinç düzeyine sahip değildir. Bu noktada çalışmaya katılan katılımcılar, toplumdan beklentiler kısmında, uyuşturucu madde ve zararları hakkında okullarda eğitimlerin verilmesi gerektiğini, çocukların devletin desteği ile ücretsiz ulaşabilecekleri sosyal aktivitelere yönlendirilmesi ve çocuğun sosyal çevresinin kişiliğinin gelişimine katkı sağlayacak şekilde yapılandırılması gerektiğini, madde kullandığı öğrenilen çocuğun tedavisinin ardından yeniden okul hayatına devamlılığının sağlanması hususunun çocuğun geleceği için öneminden bahsetmişlerdir.

Kim olduğu ve gelecekte kim olacağı konusunda arayış içinde olan çocuk, kendi bağımsızlığını kanıtlamak için yetişkin davranışlarını taklit ettiği bir dönem içerisindedir. Kendi varlığını ispatlamaya çalışan çocuklar bu arayış döneminde özellikle arkadaşlarından çabuk etkilenmektedir(MacKenzie,2000).Çalışmanın önemli çıktılarından biri de çocukların sosyal hayatlarındaki boşluklardır. Katılımcılar

bağımlılıktan arınma sürecinde sosyal ve kültürel aktivitelere yönelmiş, madde kullanarak duydukları hazzın yerine yeni haz kaynakları koymuşlardır. Katılımcılar sosyal aktivitelerin önemini anlatırken "ilk defa yaşadığımı hissettim" gibi cümleler kurmuşlardır. Çocuk sahibi olan katılımcılar, çocuklarını sosyal aktivitelere yönlendirmek için adımlar attıklarını ifade etmişlerdir. Bağımlılık çalışmalarının tespit ettiği, kişilerin bağımlı olmadan önce sosyalleşme pratiklerinin bir program dâhilinde değil çevrelerinde gelişen anlık uğraşılarla şekillendiği sonucu bu durumun kişilerin bağımlığa yönelmesindeki etkisini ortaya koymaktadır(Ertüzün,Uyaroğlu,Demirel ve Koçak,2016).

Çalışmamızda çocukların damgalama yaşadıktan sonraki süreçleri üzerine odaklanılmıştır. Toplumsallaşma süreci devam eden çocuğun madde kullanmaya başlamasının engellenmesi kadar madde kullanmaya başladıktan sonra nasıl topluma kazandırılacağı konusu da toplumların geleceği için önem arz etmektedir. Yapılan saha çalışmasında katılımcılar madde kullanmaya başladıktan sonra damgalanma endişesi ile hiçbir yakınından yardım isteyemediklerini, kendi başlarına maddeyi bırakma denemelerinin olduğunu, 18 yaşından küçük oldukları için tedavi merkezlerine aileleri olmadan gidemediklerini bu sebeple yine damgalama yaşamamak için tedaviye başvuramadıklarını ifade etmişlerdir. Aile ve sosyal çevrenin öğrenmesinin ardından eğitim hayatlarının sona erdiğini, insanlardan uzak durmak istediklerini belirtmişlerdir. Ailelerinin desteği ile başladıkları tedavi süreçlerinin yine yaşadıkları sosyal damgalama sebebiyle birçok kez sonuçsuz kaldığını ifade etmişlerdir.

Bağımlı ve suçlu olduğunun öğrenilmesi ile birlikte çocuk, ailesi ve diğer sosyal kurumlar tarafından baskı ile karşılaşmıştır. Okulda, adalet sisteminde, hastanede, çocuk yaptığı davranışın karşılığı olarak cezalandırılmaya mahkûm edilmiştir. Çocuk Koruma Kanunu'na dayanarak çocuğu korumak adına, çocuk mahkemeleri tarafından çıkarılan tedbir kararları (eğitim tedbiri, sağlık tedbiri, danışmanlık tedbiri) çocuğun ilgili tüm kurumlarda suçlu damgasını yemesine ve bu suçunun karşılığında kendisine ceza verildiğinin düşünülmesine sebep olmaktadır. Artık suçlu olarak ünlenen çocuk, kendisine biçilen rolü kabul ederek yaşamayı tercih etmeye başlamıştır.(Bernburg,Krohn ve Rivera,2006).

Katılımcıların madde kullanımını bırakmalarını sağlayan merkezin, katılımcıların sosyal çevresini de tedavi sürecine dâhil ederek, damgalama ile de mücadele ettiği öğrenilmiştir.

Aileleri ve diğer sosyal çevreleri ile dışlandıklarını düşündükleri için sosyalleşmekten çekinen kişilerin, merkezin organize ettiği kapsayıcı aktivitelerle birlikte bu durumun üstesinden gelmeyi başardıkları gözlenmiştir. Merkezdeki uzmanlar bağımlılık tedavisinde olan kişilerle birlikte onun sosyal çevresinde yer alan herkese bağımlılık ve bağımlılık sonrası süreç hakkında bilgilendirmelerde bulunmuş, bağımlı bireylerin tedavi sonrasında tekrar bağımlı döngüsüne girmesinin önüne geçilmeye çalışılmıştır.

Esenyurt Belediyesi'nin bir birimi olan Yeni Başlangıçlar Merkezi'nin, Türkiye'nin dört bir yanında yaygınlaştırılmasının önemi tüm katılımcıların ifade ettiği ortak sonuçlardandır. Ülkemizde hemen hemen her ilde AMATEM ve ÇEMATEM bulunmaktadır ancak bağımlılık sonrası süreç hakkında topluma yeniden kazandırma çalışmalarının yapılandırılmış şekilde yürütülmediği bilinmektedir.

Bağımlı çocukların toplumla yeniden bütünleşebilmeleri için, çevrelerini saran tüm sosyal mekanizmaların çocuğa kucak açması gerekmektedir. Çocukla ilgili yürütülen tüm yasal prosedürlerin çocuğun damgalanmasına sebep vermeyecek şekilde organize edilmesi, çocukla temas kuracak tüm kamu görevlilerinin bu konuda bilinçlendirilmesi önem arz etmektedir. Madde bağımlısı çocuğu sosyal damgalamadan korumak için ulusal mücadele başlatılması, çocukları madde bağımlılığından korumanın önemi kadar madde bağımlılığından kurtulanların damgalanmamasının da önemli olduğu bu mücadelede belirtilmelidir. Bağımlı çocukları küçük düşüren her türlü haber, görüntü ve videoların paylaşımına sınırlama getirilmeli, bağımlılık sürecinden kurtulmuş iyi örneklerin toplumla paylaşılması çocuğun içine düştüğü karanlık yer altı dünyasından kurtulması için umut olacaktır.

KAYNAKÇA

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Çocuk Politikaları Serisi/5, *Türkiye'de Çocuk Araştırmaları Üzerine Sistematik Bir İnceleme*, Ankara 2021.

Altınköprü, T. (2003). Çocuğun Başarısı Nasıl Sağlanır, İstanbul: Hayat Yayıncılık

Arılık, M. (2019).*Madde Bağımlılarının Damgalanma Sonrası Bağımlılık Döngüsü*.(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).Ankara Üniversitesi, Ankara.

Attar, H.(2010).Çocuk Suçluluğunun Önlenmesi, Kavramlar-Kuramlar Kurumlar. İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.

Avrupa Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığını İzleme Merkezi (EMCDDA) ,*Avrupa Uyuşturucu Raporu* 2022.

Aydın, B.(2016). *Toplumsal Dışlanma Ve Aidiyet Kıskacında Bağımlı Gençlik (Konya Örneği).*(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).Selçuk Üniversitesi, Konya.

Aydın, S.(2019). *Bağımlılık Damgalamasını Etkileyen Sosyo-Demografik Değişkenlerin Normal Popülasyonda İncelenmesi.*(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).Ege Üniversitesi, İzmir.

Ayhan, F. (2019). Esenyurt İlçesinde Nüfusun Gelişimi ve Bu Gelişimde Rol Oynayan Etmenler. KentAkademisi,12(1),67-81.

Babahanoğlu, R.(2020). *Madde Kullanımı Nedeniyle Denetimli Serbestlik Tedbirine Tabi Tutulan Yetişkin Erkeklerde Damgalama ve Aile Aidiyeti Arasındaki İlişkinin İncelenmesi.* (Yayınlanmamış Doktora Tezi).Selçuk Üniversitesi, Konya.

Bağlı, M. (2003). *Türk Modernleşmesi Bağlamında Hukuk ve Yargılama: Çocuk Yargılaması*, II. Ulusal Çocuk ve Suç Sempozyumu Bildiriler, Ankara: *Türkiye'de Çocuklara Yeniden Özgürlük Vakfı*.

Becker, H. S. (2013). *Hariciler Bir Sapkınlık Sosyolojisi Çalışması*.(çev. Geniş, L. Ünsaldı). Ankara: Heretik.

Bernburg, J. G.(2009). "Labeling Theory". Handbook on Crime and Deviance. New York, Springer.

Bernburg, J. G., M. D. Krohn Ve C. J. Rıvera. "Official Labeling, Criminal Embeddedness, and Subsequent Delinquency A Longitudinal Test of Labeling Theory", *Journal of Research in Crime and Delinquency*, XLIII, 1, 2006, 67-88.

Booth, M. (1996). *Haşhaşdan Eroine Uyuşturucunun 6000 Yıllık Öyküsü*. (Ö. Arıkan, Çev.). İstanbul: Sabah Yayınları.

Böke, K. (2009). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*. İstanbul: Alfa.

Bumin, K. (1998). *Batı'da Devlet ve Çocuk*.İstanbul: Patika Yayınları.

Can, G.(2012).*Madde Bağımlılığı Tanısı Alan Bireylerin Sosyal İşlevsellik Ve İçselleştirilmiş Damgalanma Düzeyleri.* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).Gaziantep Üniversitesi, Gaziantep.

Canter, David. (2008) Suç Psikolojisi. (Çev. Ali Dönmez, Işıl Çoklar Başer, Meltem Güler). Ankara. İmge Kitabevi.

Cenevre Çocuk Hakları Beyannamesi 26 Eylül 1924.

Christensen, P. and A. James (eds.), Research with Children (London: Falmer, 2000). Corsten, M., "The Time of Generations", *Time and Society* 1999 (8(2)), 249–272.

Çetinkaya, N., 1997, Türk Hukuk Sisteminde Çocuğun Korunması", İnsan Hakları, Kış, 77-82.

Çocuk Hakları Sözleşmesi 1989.

Derin, M.(2017) .*Madde Bağımlısı Bireylerin Sosyal Dışlanma) Algıları: Ankara Amatem Örneği.* .(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).Ankara Üniversitesi, Ankara.

DiClemente CC.(2016). Bağımlılık ve Değişim. (Çeviren: Şahin M, Ildırım E, Uğur Kural H.)1. Basım. Ankara. Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.

Dubois, B. ve Mıley, K. (2010). Social work: an empowering profession. Boston: *Allyn and Bacon.*

Ertüzün, E, Uyaroğlu A, Demirel B, Koçak E.(2016). Boş Zaman Aktivitelerinin Madde Bağımlılığı Sürecindeki Rolüne İlişkin Nitel Bir Çalışma. *SporSpor Bilimleri Dergisi Hacettepe Journal of SportSciences*, 27 (2), 49–58.

Esenyurt Belediyesi Resmi İnternet Sitesi, 06.10.2022 https://www.esenyurt.bel.tr/home/IcerikDetay?haberdetay?projedetay=Esenyurt_Karde%C5%9F_K%C3%BClt%C3%BCrler_Festivali%E2%80%99nin_Tan%C4%B1t%C4%B1m_Lansman%C4%B1_Yap%C4%B1ld%C4%B1&&id=13874

GanderM. J. Ve H. W. Gardiner(2010). "Çocuk ve Ergen Gelişimi", Yayıma Haz.: Bekir Onur, Ankara: *İmge Kitapevi.*

Gardner WL, Pickett CL, Jefferis V, Knowles M. (2005) .On the outside looking in: Loneliness and social monitoring. *Personality and Social Psychology Bulletin.* 5;31:1549–1560.

Goffman, E. (2014), *Damga Örselenmiş Kimliğin İdare Edilişi Üzerine Notlar*. (Çev. Geniş, L. Ünsaldı ve S. N. Ağırnaslı), Ankara: Heretik.

Goffman, E., (1963), Stigma: Notes On The Management of Spoiled Identity, ABD: Prentice-Hall, Inc.

Gökçearslan Çifci, E. & Polat Uluocak, G. (2010). Almanya'da madde bağımlısı çocuk ve gençlere yönelik bir rehabilitasyon modeli: Parceval . Kriz Dergisi , 18 (2) , 11-18 . DOI: 10.1501/Kriz_0000000314

Göksu, T. Ve M. Karakaya. "Polisin Sapma Davranışlarının Etiketleme Kuramı Açısından Değerlendirilmesi", *Polis Bilimleri Dergisi*, Ankara, XI, 4, 2009,27-43

Hekimoğlu Tunç, D.(2019). *Kişilerarası İletişim Bağlamında Madde Bağımlılarının İletişim Süreçleri ve Damgalama İle Mücadele Biçimleri.* (Yayınlanmamış Doktora Tezi).Ankara Üniversitesi, Ankara.

Heywood, C. (2003). *Baba Bana Top At!/ Batı'da Çocukluğun Tarihi* (E. Hoşsucu, Çev.). İstanbul: Kitap Yayınevi.

High, A. C., ve Crowley, J. L. (2016). Gaps among desired, sought, and received support: Under and over benefit in the context of taboo marital stressors. *Communication Research.* doi:10.1177/0093650215626975.

İçli, T.G.(2007). Kriminoloji, Ankara, Seçkin Yayıncılık.

Jones, S., (2004), "Putting the person into person-centered and immediate emotional support: Emotional change and perceived helper competence as outcomes of comforting in helping situations", *Communication Research,* S.31, C.3, s.338–360. doi:10.1177/0093650204263436

Karataş, Zeki. (2015). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. *Sosyal Hizmet E-Dergi Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi* Cilt 1, Sayı 1, Ocak 2015.- academia.edu (Görüntülenme Tarihi: 9.10.2022).

Köksal, C. (1987). *Gençlik ve Zararlı Alışkanlıklar, Gençlik ve Uyuşturucu Madde Alışkanlığı* (Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı Gençlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü). Ankara: Milli Eğitim Basımevi.

Kümbetoğlu, B. (2019). Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma. İstanbul: *Bağlam Yayıncılık.*

Lloyd, C., (2013), "The Stigmatization of Problem Drug Users: A Narrative Literature Review", Drugs: Education, Prevention and Policy, S.20, C.2, s. 85–95. doi.org/10.3109/09687637.2012.743506

Lunenburg, F. C., ve Irby, B. J., (2008), Writing a successful thesis or dissertation : tips and strategies for students in the social and behavioral sciences, California: *Corwin Press*.

MacKenzie, R. J (2000). Çocuğunuza Sınır Koyma, (Çev. Dr. Hande Gürer). Ankara: *HYB Yayıncılık.*

Madde Kullanıcıları Profil Analizi 2021 Yılı Narkolog Raporu, Türkiye Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığı İzleme Merkezi Şube Müdürlüğü. Ankara,2022.

Mayall, B. (2018). Çocukluk Sosyolojisi Tarihi (T. F. Orman, Çev.). İstanbul: Beta Yayınları.

Ögel, K.(2001). Bağımlılığı Önleme Anne-Babalar Öğretmenler İçin Kılavuz. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.

Ögel, K.(2014), Bağımlı Aileleri için Rehber Kitap, 1. Baskı, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Ögel, K.(2019).101 Soruda Bağımlık. İstanbul:Yeşilay Yayınları.

Özdemir, Murat. (2010). Nitel Veri Analizi: Sosyal Bilimlerde Yöntembilim Sorunsalı Üzerine Bir Çalışma. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,11(1)- dergipark.ulakbim.gov.tr (Görüntülenme Tarihi: 27.11.2016)

Rousseau, J. J. (1943). Emil Yahut Terbiyeye Dair (H. Z. Ülken, A. R. Ülgener, S. Güzey, Çev.). İstanbul: Türkiye Yayınevi.

Schivelbusch W.(2000). Keyif Verici Maddelerin Tarihi, Cennet Tat ve Mantık.(Çev. Aksu Yılmazer).Ankara: Dost Kitabevi.

Small, W., Wood, E., Lloyd-Smith, E., Tyndall, M. ve Kerr, T., (2008), "Accessing 225 Care for Injection-Related Infections Through A Medically Supervised Injecting Facility: A Qualitative Study", *Drug and Alcohol Dependence,* S.98, C.1, s. 159–162. PubMed: 1865003

Smart R. L. Leary M. R. (2009). *Reactions to discrimination, stigmatization, ostracism, and other forms of interpersonal rejection: a multimotive model*. Psychol. Rev. 116, 365–383. doi: 10.1037/a0015250

Tan, M. (1994). *Çocukluk, Dün ve Bugün. Toplumsal Tarihte Çocuk*, Bildiriler Kitabı içinde. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Tan, M., G. Şahin, Ö. Sever, M. Bora, A. (2007). Cumhuriyet'te Çocuktular. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.

Thetford, H.C., (2004), Reconceiving The Spoiled Female Identity: Child-Bearing and Motherhood Among Women with Hepatitis, PhD thesis, C.Canberra: Australian National University. eprints.anu.edu.au/archive/00003026/01/the tfordthesis.pdf.

Türkiye Uyuşturucu Raporu, Emniyet Genel Müdürlüğü, *Narkotik Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı,*Ankara,2022.

Uğurlu TT, Şengül CB, Şengül C. (2012), "Bağımlılık Psikofarmakolojisi", Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar, 4(1), 37-40.

UNODC Annual Report. https://www.unodc.org/ documents/ AnnualReport/ Annual-Report_2022.pdf

Uzbay, İ. T. (2009). Bağımlılık yapan maddeler ve özellikleri. Sürekli Eğitim Dergisi, 6, 16-33.

Yıldırım A. ve Şimşek, H. (2005). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. (5. Baskı). Ankara*:* Seçkin Yayıncılık.

Yılmaz, G. (2019). *Madde Kullanan Bireylere İlişkin Tutum ve Davranışları: Manisa İli Örneği.*(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).Celal Bayar Üniversitesi, Manisa.

Zastrow, C. (2014). Sosyal Hizmete Giriş. 2. Baskı, D.B Çiftçi (Ed.). (Çev: A. Aykara, A.Beyazova, B. Y. Çakar, C. Evren, Ç. Karaca, D.B. Çiftci, E. Yıldırım, E. Bahşi, G. Albayrak, M.S. Birdal, S. Yağcıoğlu, S. Kurukafa, V. Yılmaz. Ankara.:Nika Yayınevi.

EKLER
Mülakat Kılavuzu

Sosyo-Demografik Bilgiler

1-Yaş

2-Cinsiyet

3-Medeni durumunuz

4-Eğitim durumunuz

5-Mesleğiniz

5-Anne ve baba birlikteler mi?

6-Anne baba ayrıysa kiminle büyüdünüz?

7-Kaç kardeşsiniz?

8-Ailenin kaçıncı çocuğusunuz?

9-Nerede doğup büyüdünüz?

10- Anne baba nerede doğdu büyüdü?

11-Anne baba ya da bakım verenin eğitim durumu?

12-Anne ve babanın mesleği?

10-Ne zamandır Esenyurt'ta yaşıyorsunuz?

11-Yaşadığınız ev kira mı ev sahibi misiniz?

12-Ailenizin gelir durumunu nasıl değerlendirirsiniz?

Bağımlılık Süreci

13-Madde kullanmaya kaç yaşında başladınız?

14-Kaçıncı sınıfa gidiyordunuz?

15-İlk nerede kullandınız?

16-İlk hangi maddeyi kullandınız?

17-Kiminle birlikte kullandınız?

18-Nasıl temin ettiniz?

19-Sizi ilk kez madde kullanmaya iten sebep neydi o gün ne yaşamıştınız?

20-İlk kullanımdan sonra kendinizi nasıl hissettiniz?

21- Uyuşturucu maddeyi tanıyor muydunuz ve etkilerinin neler olduğu konusunda bilgi sahibi miydiniz?

22-Esenyurt'ta yaşamak madde kullanımınızı etkiledi mi?

23-Ne zaman bağımlı olduğunuzu hissettiniz?

24-Kaç yıl kullandınız?

25-Bu süreçte hangi maddeleri deneyimlediniz?

26-Maddeye erişim için gelir durumunuz yeterli miydi?

27-Ne zaman bırakmayı düşündünüz?

28-Kaç kere tedavi için bir sağlık kuruluşuna başvurdunuz?

29-Kaçıncı denemede bağımlılık süreciniz sona erdi?

30-Tedavi süreçlerinde unutamadığınız anlar var mı? Olumlu ya da olumsuz anılarınızı kısaca anlatır mısınız?

Damgalama süreci

31-Madde satın almak için herhangi bir suça bulaştınız mı?

32-Hakkınızda adli sicil kaydı oluştu mu?

33- İlk ne zaman, madde kullandığınız başkaları tarafından öğrenildi?

34-İlk kim, nasıl öğrendi ve nasıl bir tepki ile karşılaştınız?

35-Başkaları öğrendiğinde siz ne zamandır madde kullanıyordunuz?

36-İnsanlar madde kullandığınızı öğrendikten sonra hayatınızda neler değişti?

37-Aileniz, akrabalarınız, komşularınız, arkadaşlarınız, öğretmenleriniz vb. madde kullandığınızı öğrendikten sonra size nasıl davrandı?

38-Madde kullanımınız devam ederken eğitim, iş vb. hayatınız devam ediyor muydu?

39-Madde kullandığınız, aileniz tarafından öğrenildikten sonra evinizden başka yerde kalma süreçleriniz oldu mu?

40-Hiç sokakta kaldınız mı?

41-Yoksunluk krizlerinize aileniz ya da çevrenizdeki insanlar şahit oldu mu?

42- Size nasıl davrandılar?

43-Şiddete maruz kaldınız mı?

44-Sizce insanlar madde kullanan kişiler için neler düşünüyor?

45-Tedavi süreçlerinizde sizinle ilgilenen uzmanlar size nasıl davranıyordu?

46-Tedavinizin tamamlandığı, bağımlılıktan kurtulduğunuzun merkezin diğer tedavi merkezlerinden farkı neydi?

47-Bağımlığınız sona erdikten sonra aileniz, arkadaşlarınız ve diğer sosyal çevreniz size nasıl davranıyor?

48-Hayatınıza yeni giren insanlara geçmişinizden bahsediyor musunuz?

49-Madde bağımlısı çocuklara ailesi nasıl davranmalı?

50-Madde bağımlısı olduğu öğrenilen öğrencilere öğretmenleri, okul müdürü nasıl yaklaşmalı?

Öneriler

51-Madde kullanan insanlar için nasıl politikalar geliştirilmeli?

52-Madde kullanan gençlere neler söylemek istersiniz?